

KIBRIS MESELESİNİN TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ*

Hilal ERDOĞAN**

Öz

Kıbrıs Türkiye için jeopolitik konumu önem arz eden köklü bir tarihi geçmişe sahip Anadolu'ya ait topraklardan kopmuş bir adadır. Türkiye'nin köklü tarihi ve hukuki geçmişi ada ile olan bağlarını kuvvetlendirmektedir. Ancak günümüzde beklenen şekilde ilerleyemeyen Avrupa Birliği tam üyelik müzakere sürecinin önündeki önemli engellerden biri Kıbrıs meselesi olarak gözükmektedir. GKRY'nin 2004 yılı itibarıyla tam üyeliği konuyu daha da kaotik bir zemine taşımıştır. Türkiye AB'ye yaklaşmaya çalıştıkça, Yunanistan ve AB'nin Kıbrıs problemini sistematik bir biçimde Türkiye-AB ilişkilerine endekslediği görülmüştür. Batı oryantalizmine göre şekillenen Avrupa Birliği örgütünün Yunanistan'a karşı köktenci yaklaşımını, izlediği politikalarda bu düşüncenin izlerini görmek mümkündür. Diğer yandan AB, 21. Yüzyılın küresel aktörü olmak adına uluslararası problem çözme yeteneği, siyasal vizyonu ve derin ufku konusunda zaafiyetler göstermiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıs meselesinin ortaya çıkışı, tarihsel arka planı, ulusal boyutu ve günümüze kadar geçen sürede nasıl uluslararası bir sorun haline geldiği incelenmiştir. Kıbrıs'ın tarihsel süreci ele alındıktan sonra Türkiye için büyük öneme sahip olan tam üyelik müzakere sürecine değinilmiştir. Yunanistan'ın megalı idea doktrini çerçevesinde şekillenen ve Kıbrıs Rum kesimini de etkisi altına alan dış politika anlayışı, Türkiye'nin zaman içinde değişen Kıbrıs stratejisi, AB'nin zamanla değişen Kıbrıs adasına yönelik tutumunun dinamikleri ve son olarak Türkiye- AB- Kıbrıs üçgenine yeni eklenenler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Meselesi, Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Barış Harekâtı, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Kuzey Kıbrıs Türk Kesimi, Annan Planı.

EFFECTS OF THE CYPRUS PROBLEM ON TURKEY-EUROPEAN UNION RELATIONS

Abstract

Cyprus, geopolitically important for Turkey, is an island separated from the soils, which belong to Anatolia. The deep-rooted history and legal background of Turkey strengthens the ties with the island. However, the Cyprus issue seems to be the biggest barrier in front of Turkey for the full membership negotiations with EU. The full membership of Greek Populated Southern Part of Cyprus in 2004 has moved the issue to a more chaotic ground. Turkey has made great efforts to approach EU, but Greece

* Bu makale aynı başlıkla hazırlanan Yüksek Lisans tez çalışmasından yararlanarak yazılmıştır.

** Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü (Yüksek Lisans Mezunlu), hilalerdogan123@gmail.com

and EU have pointed at the the Cyprus problem in the context of the relations between Turkey and EU. It is possible to see the traces of this hostile thought in the policies of the EU organization, formed according to the western orientalism. On the other hand, EU reveals weaknesses in its political vision and deep horizon issues with regard to the skill of solving an international problem as a global factor of the 21st century. This study examines the historical background, the start, and the international dimensions of the Cyprus issue with reference to the process in which it has become an international problem, continuing up to the present. In addition, it gives a general account of the negotiation period for full membership to EU, which has a great importance for Turkey. The study also presents an analysis of the foreign policy understanding of Greece, formed within the frame of Megali Idea, influencing the Greek population of Cyprus, the strategies of Turkey, changed now and then, the Dynamics of EU against Cyprus island and the new dilemmas, added to the Turkey–EU–Greece triangle.

Keywords: *Cyprus issue, Republic of Cyprus, Peace operation to Cyprus, Greek-populated south, Turkish-populated north, Annan Plan.*

Giriş

Kıbrıs Meselesine ilişkin sorunlar veya uyuşmazlıklar, Türkiye ve Yunanistan hatta Avrupa Birliği içindeki konsensüslerin daimi bir dostluk, istikrar ve işbirliği temelinde gelişmesine engel teşkil eden konuların başında gelmektedir. Özellikle Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunsal konuların karşılıklı ilişkileri hukuki, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel vs. içinde barındıran bir konu niteliği taşımaktadır. Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerine başlama sürecinden günümüze kadarki süreçte, Kıbrıs ile alakalı sorunların, uyuşmazlıkların Türkiye için bir engel olarak ortaya çıkmış ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri çerçevesinde, politikalar inşa edilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Kıbrıs sorununun da taraf olan devletler veya kurumlar, sorunun mevcut yapısal niteliklerinin gereği olarak, dış politikalarını etkilemiş, çözüm için Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler müdahil taraf olmuşlardır.

Kıbrıs adası M.Ö. sırasıyla; Hititler, Mısırlılar, Finikeliler, Asurlular, Pers İmparatorluğu, Büyük İskender İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu ve Bizans İmparatorluğu hakimiyetinde, M.S. ise sırasıyla; İslam Devleti, Venedikliler, Osmanlı Devleti ve İngilizler tarafından muhafaza edilmiştir. Özellikle, İngilizler döneminde, bölgede Rumlaştırma politikalarının uygulandığı, İngilizlerin bölgedeki idari yapıyı devretmesiyle, gerçekleşen çatışmalar sonucu, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş, lakin çatışmalar Rumların Türklere karşı uyguladığı baskı ve şiddet eğilimleriyle, Türkiye'nin bölgeye müdahalesine sebep olmuş ve günümüzdeki sınırlar şekillenerek iki uluslu yapı ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi uluslararası düzeyde ilişkilerin gerginleşmesine sebep olmuş ve kuzeyde Türkler güneyde Rumlar siyasi yapılarını (devletsel yapıları) meydana getirmiştir. Bu durum, sorunun kronik bir hal aldığı göstermiş uygulanmak istenen çözüm metodları meseleyi uluslararası bir boyuta taşımıştır.

Bu çalışmada, AB'nin kuruluşu ve kurumsal yapısı, Kıbrıs'ın tarihsel süreç içerisinde sosyal, siyasi, coğrafi, kültürel vs. alanlarda yaşanan gelişmelere taraf olan

devletlere (Türkiye-Yunanistan) etkilerinin ne olduğu, Türkiye'nin üyelik sürecinde, Kıbrıs faktörünün Türkiye'ye etkilerinin boyutları, Türkiye'nin AB tam üyelik süreçleri, Kıbrıs sorununun temelinde yer alan siyasi ve jeopolitik etmenlerin neler olduğu, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerindeki 'hukuksal' boyutlar ve GKRY'nin AB üyeliği öncesi ve sonrası Kıbrıs sorununun çözümü adına uygulanılmaya çalışılan prensiplerinin neler olduğu konuları incelenmiştir. Bununla birlikte, Kıbrıs sorununun, Türkiye-AB ilişkileri bağlamında, yaşanan gelişmeler üzerinde durulmuştur.

1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KIBRIS

Kıbrıs Avrupa, Afrika ve Asya'nın kesişme noktasında bulunan Anadolu'dan kopmuş bir parçadır. Jeostratejik konumu, tarih boyunca önemli roller üstlenmesine sebep olmuştur. Ticaret yolları üzerinde bulunduğundan pek çok ülkenin sahip olmak istediği bir ada olmuştur. Öyle ki, tarihte bir çok devlet bu bölgede hakimiyet kurmuşlardır. Milattan önce; Hititler, Akalar, Dorlar, Mısırlar, Finikeliler, Asurlular, Persler, Milattan sonra; Araplar, Romalılar, Lüzinyalılar, Cenevizliler, Venedikliler, Osmanlılar ve İngilizlerin etkisi altında kalmıştır.(Çevikel, 2006:18)Kıbrıs Adası, 1571 yılında Venedik topraklarından Osmanlı İmparatorluğuna geçmiştir. Bu tarihten itibaren Ada da Türklerin hâkimiyeti başlamıştır. Kıbrıs Türkleri'nin kökenleri de aslında bu tarihe dayanmaktadır. Kıbrıs fetih olunduktan sonra iskân politikası uygulanmış, Anadolu'dan göçler sağlanmış ve 20.000 asker Adada bırakılmıştır. (N.Michael, 2009:209)

Osmanlı devlet yönetiminin zayıf düştüğü dönemde Avrupa'da başlayan milliyetçilik akımlarıyla beraber adada Yunan ulusçu yaklaşımı etkili olmuştur. Osmanlı hükümdarlığının Ruslarla başlayan savaşının aleyhine sonuçlanması sonucu İngiliz yönetimiyle geçici süreli bir savunma Antlaşması imzalanmıştır. Birinci Dünya Savaşının İttifak Devletleri safında yer alan Osmanlı Devletine karşı İngiltere, savaşın seyrini avantaj görerek Kıbrıs'ı ilhak ettiğini ilan etmiştir. İngiltere artık resmen Kıbrıs'a sahip olmuş bunu da Lozan Antlaşmasıyla kesinleştirmiştir. Osmanlı devletinin Adayı geri alması bir daha mümkün olmamış ve Kıbrıs Lozan Antlaşması'yla İngiltere'nin sömürgesi haline gelmiştir.(Kongar, 1999:463-464)Akdeniz'de söz sahibi artık İngiltere olmuş, Adayı askeri bir üs olarak kullanmıştır. Bununla beraber Ada'nın nüfusuyla ilgili politikalar yürütmüş farklı milletlerden insanları adaya göç etmeye zorlamış ve yerli halka bir çeşit asimilasyon uygulamıştır. Türk ve Rum halkların etkinliği minimize edilmeye çalışılmıştır. Sistematik bir biçimde nüfus yıllar içerisinde Osmanlı aleyhine biçimlendirilmiş, Türkler bu durumda ekonomik, askeri ve kültürel anlamda geride kalmıştır. Rum halkına ve Ortodoks kilisesine karşı İngiltere daha hoşgörülü bir tutum sergilemiştir. (Manisalı, 2003:19)

Milliyetçiliğin Avrupa'da yükseldiği yıllarda Yunan milliyetçilerinin Megali İdea ülküsü ile bu fikri destekleyen İngiltere, Fransa ve Rusya'nın; Anadolu, Akdeniz ve Ege'deki yayılma amaçları birbirlerini tamamlayan unsurlardı. Bu nedenle, Megali İdea'yı desteklemek sömürgeci anlayış ile hâkimiyet politikası benimsemek kendi denetimlerinde olacak Yunanistan'ın menfaatleri ile paralellik arz ediyordu. Bu sebeple Yunanistan'ın 1821 yılında Mora İsyanını başlatarak Osmanlı Devletinden bağımsızlığını ilan etmesi, Megali İdea fikrinin en aktif olduğu dönem olmuş-

tur.(İsmail, 1986:23-25) Rum liderliği siyasal ortamın uygun olduğunu düşündüğü her yönetim boşluğunda isyan teşviklerinde bulunmuştur. Bu durum zaman içinde Kıbrıslı Türklere yönelen ve şiddetini artıran eylemlere dönüşmüştür. Kıbrıslı Türkler için zor günler başlamıştır.(Önsoy, 1993:14-34)

A. Kıbrıs Cumhuriyeti (16 Ağustos 1960- Aralık 1963)

İkinci Dünya savaşı yeni siyasal sistemlerin oluşumunda ve uluslararası sistemin yapısında değişimlere yol açmıştır. Bu sistemlerden biri sömürgelerin self-determinasyon hakkı için bağımsızlıklarını ilan etmeleridir. Yunanistan'ın bu sorunu Birleşmiş Milletlere 16 Ağustos 1954 tarihinde taşınması ile Türkiye'de konuya resmi olarak dâhil olmuştur. Kıbrıs ilk defa uluslararası bir sorun haline gelmiştir. (Stephen, 2001:61) 30 Haziran 1955 tarihinde, İngiltere'nin davetiyle, Yunanistan ve Türkiye Londra Konferansında bulunmuştur. Toplantıda, Yunanistan enosis görüşünü, Türkiye mevcut statükonun devamını İngiltere ise Self-Goverment (özerklik) ilkesini sunmuştur. Ancak bu görüşler nihai bir ortak paydada buluşmadığından sonuç alınamamıştır. Türkler enosis'e karşı taksim fikrini bu dönemde dile getirmiştir. Bununla birlikte iki taraf içinde adanın bağımsızlığı önerisi üzerine 11 Şubat 1958'de Zürih Antlaşması imzalanmıştır.(Somuncuoğlu, 2002:49-51)

Londra Antlaşmasının imzalandığı tarihte %60 toprak bütünlüğü Türklere aitti. Türkiye konferansta Kıbrıs'ın egemenlik hakkını sadece İngiltere'ye devrettiğini bildirmiştir. İngiliz hükümeti bu haktan vazgeçecekse bu hakkın Türkiye'ye ait olduğunu bildirmiştir. Türkiye için Yunanistan muhatap bile değildir. Bu nedenle o yıllarda Kıbrıs bir sorun olarak görülmemiştir. Ancak Yunanistan bir taraf olarak orada bulunmuş ve self-determinasyon hakkını savunmuştur.(Somuncuoğlu, 2002:52)

Müdahil devletler (Yunanistan, Türkiye ve İngiltere) Londra ve Zürih Antlaşmalarına ek olarak İttifak ve Garanti Antlaşması imzalayarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni 15-16 Ağustos 1960 tarihinde ilan etmişlerdir. Böylece Ada'da sürmekte olan 82 yıllık İngiliz yönetimi son bulmuş Kıbrıs tarihinde yeni bir döneme girilmiştir. Yapılan seçimlerle, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı, kilisenin baş piskoposu olan ve EOKA faaliyetlerini yürüten isim; Makarios olmuştur. Yeni cumhuriyetin anayasasına ek olarak Garanti ve İttifak Antlaşmaları yapılmıştır. Garanti Antlaşması, iki tarafın tez ve tutumuna karşı adanın taksimi veya başka devletlerle birleşemeyeceğini taahhüt amacıyla yapılmıştır. Kıbrıs'ın bağımsız kalma gereği olarak Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'ye müdahale etme hakkı tanınmıştır. Bu bağlamda, bu ülkeler Kıbrıs'ın bağımsızlığının korunmasında garantör olmuşlardır. Ancak şu var ki; Kıbrıs her ne kadar bir cumhuriyet olsa da uygulamada hükümran olamadığı için siyasal sistemde yer bulamamıştır.

1960 Anayasası esasen iki toplumlu bir ortaklık devleti için hazırlanmıştır. Adanın, siyasi eşitliğinin sağlanmasıyla, Türk ve Rum halkı, yeni kurulan cumhuriyetin 'Kurucu Ortakları' olarak tanımlanmışlardır. 1960 anayasası, esasen fonksiyonel bir federasyon için tasarlanmıştır. Uluslararası düzeyde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek hukuki kimliği olmuştur. Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler üyesi bir ülke olmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Askeri İttifak Antlaşması; Yunanistan, Kıbrıs ve Türkiye arasında imzalanmış antlaşmalardan biridir. Bu antlaşmanın amacı; Kıbrıs için askeri güç merkezi kurmak, dış tehlikelere karşı adayı koruyarak Kıbrıs'ın statüsünün devamlılığı adına üç devletinde asker bulundurmasını sağlamaktır. Bununla birlikte İngiliz egemenliğinin iki üssü; Akrotiri ve Dikelya haricinde Kıbrıs bağımsızlığını ilan etmiştir. Kendi isteğiyle İngiltere adadan çekilirse bu topraklarda cumhuriyete ait olacaktır.(Denker, 2002:42)

B. Gayri Meşru Rum Yönetimi Dönemi ve Kıbrıs Barış Harekâtı (1963-1974)

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Rum tarafı enosisi hayata geçirmek için Yunanistan dan da destek görerek, Kıbrıs Anayasasının Türklere sağladığı garantileri engellemeyi amaçlamışlardır. Türkiye ve adadaki Türkler ise bu haklarını korumak ve tesis etmek adına mücadelede bulunmuşlardır. Kıbrıs' ta Rumlar, Türklere verilen yerel yönetim haklarının, devlet içinde devlet kurulması anlamına geleceğini iddia etmiş ve bunu üniter devlet yapısı önündeki bir engel teşkil edeceği kaygısını taşımışlardır. Ancak Rum tarafının asıl kaygısı, Türklerin bu hak ile sadece devlet yönetiminde yer almaları değil, aynı zamanda adanın üzerinde güç ve kontrol sahibi olmalarıdır. Bunun engellenmesi içinde çeşitli girişimlerde bulunmuştur.(An, 1998:80)

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının yürürlükteki 13 maddesinin değişmesini istemiştir. 1960 yılında Türk tarafına sunulan madde değişikliği kabul görmeyince tek taraflı olarak anayasayı feshettiğini açıklamıştır. Anayasal teklifin reddinin ardından Rumlar, Akritas Planını devreye sokmuşlar ve tarihe "Kanlı Noel" olarak geçen soykırım hareketini, 21 Aralık 1963 akşamı başlatmışlardır. Kanlı Noel olaylarının başlamasıyla gizli Akritas Planı, bir yıl süreyle uygulanmış, Kıbrıs Türkleri 103 köyü terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu Türklerin sayısı 18.667 kişi olarak belirlenmiştir. Resmi kayıtlara göre 1964 yılına kadar 364 Kıbrıs Türkü öldürülmüştür.(Gibbons, 1997:3)

Kanlı Noel olayı, Rum kesiminin Erenköy savaşını başlatması ve ardından yaşanan katliamlarla Türkiye, harekete geçmiştir. Türkiye, garantör devletlerden müdahale talep etmiştir. Beklenen sonuç alınmayınca Türkiye, ikaz amacıyla adaya uçak göndermiştir. Bunun üzerine İngiltere, garantör devletlerin müdahalesinin gerçekleşmemesi halinde Türkiye'nin adaya müdahalesinin gerçekleşeceğini, Makarios'a bildirmiştir. Makarios'un cevap vermesi üzerine, İngiltere'nin öncülüğünde 'Mütareke Kuvveti' olarak adlandırılan Türk-Yunan askeri kuvvetlerinin gerek görülen bölgelerde görevlendirilmesiyle barışın sağlanması istenmiştir. İki toplumlu bu çatışma ortamı, Mart 1964'de Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi tarafından tavsiye kararı alınmasıyla, Kıbrıs'a barış gücü askerleri gönderilmiştir. 26 Aralık 1963- 27 Mart 1964 yılları arasında adada polis kuvveti bulunmuştur. (Reddaway, 1986:150- 154) Bunun bir sonucu olarak, başkent Lefkoşa da nüfusun fiziki ayrılığı yeşil hatla belirlenmiş, Türkler yaşadıkları bölgelerden olmuşlar, adanın %3'lük kısmında iletişim imkânlarından yoksun olarak yaşamak zorunda kalmışlardır.

1964'de uluslararası görüşmeler devreye girmiş ancak Rum tarafı çözüm önerilerini geri çevirmiştir. Rumlar, Kıbrıs Cumhuriyetinin Türklere sağladığı ortaklık hakkından Türklerin vazgeçmesini, azınlık olarak tanınıp Yunanistan'a bağlanmayı istemişlerdir. BMGK da, Mart 1964'de yapılan görüşmede konsey kararı dikkat çekicidir. Rum kesiminin temsil ettiği hükümet, konsey tarafından tanınmıştır.(Manisalı, Cyprus Yesterday and Today, 2000:43)

Anayasaya aykırı olmasına rağmen Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO) Rum kesimi tarafından kurulmuştur. Bu ordu, Türklerin yaşadığı bölgeler olan Geçitkale ve Boğaziçi'ne, 15 Kasım 1966 tarihinde, Rum Milli Muhafız Ordusu ve Yunan Birlikleri tarafından saldırılar düzenlemiştir. 28 Aralık 1967'de, Kıbrıs Türklerinin ve Türk Dışişleri Başkanlığının önde gelen üyelerinin katılımı sonucunda genel komite tarafından 'Geçici Türk Yönetimi' ilan edilmiştir. Daha sonra Kıbrıs Türk Yönetimi ismini almış Türk Barış Harekâtı'na kadar da bu isimle anılmıştır. Böylece Kıbrıs Türkleri kendi bağımsız yönetimlerine giden yolda, Rum yönetiminden ayrı bir entite olarak, kendilerini yönetme adımını atmışlardır.(Tarakçı, 2010:89)

BMGS'nin girişimi ile anayasaya aykırı olarak kurulan Rum Milli Muhafız Ordusu, ifşa olan Akritas Planı ve 1967 saldırılarından sonra Kıbrıs sorununa barışçıl çözümler getirilmesi yolundaki çalışmalara, Haziran 1968 yılında başlamıştır. (Eroğlu, 2005:21-22) Türkiye bu dönemde, Kıbrıslı Türkleri korumak ve saldırıları engellemeye yönelik bir politika izlemiştir. Türkiye'nin bu dönemdeki tezi; federasyondur. Federasyon, adada coğrafi özelliklere bakılarak oluşturulacak bölgelerin Türkler ve Rumların ayrı yaşamaları olarak tanımlanırken dönemin Türk basını adada can ve mal güvenliğinin sağlanması için taksim fikrini savunmaktadır.(Sarıca, Teziç, & Eskiuyurt, 1975:220)

Bu dönemde, Kıbrıslı Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti, Kıbrıs'ta Türk varlığını koruyarak sahip oldukları hakları artırmak istemişlerdir. Başlarda Kıbrıs için federal sistem uygun görülmuş ancak 1968'den itibaren yapılan toplumsal görüşmelerin etkisiyle, Türk Hükümeti, federal sistemi destekleyen politikasında değişikliklere gitmiştir. Bu değişikliklerin ortaya çıkardığı yeni sistem üniter yani 'Kanton' sistemidir. Bu sistem 'bölge muhtariyeti' esasına dayanmaktadır. Bu sisteme göre, Kıbrıs'ta tek bir devlet olacak ancak bu devlet bölgelere ayrılacaktır. Bazı bölgelerde Türkler bulunacak kendi iç işlerini kendileri yönetecektir.(İsmail, 1998:136) Türkiye'de Ekim 1973 de yapılan seçimlerle kurulan CHP-MSP koalisyonu, Kıbrıs için fonksiyonel federatif sistemi amaçlamıştır. 21 Nisan 1967'de Yunanistan'da gerçekleşen darbe ile askeri yönetim, enosisi biran evvel ilan etmeyi hedeflemişlerdir. Makarios, darbeye karşı kralın yanında yer almış, Yunan basınına da askeri yönetim aleyhinde yazılar yazılması konusunda talimat vermiştir.2 Temmuz 1974'de Yunan Cumhurbaşkanı Fedon Gizikis'e, kendisine verilen sert uyarıya karşılık düşüncelerinden vazgeçmediğini bildirmiştir. Bunun üzerine, 15 Temmuz 1974'te EOKA, Sampson Darbesini, RMMO ile yapmıştır. Makarios düşürülmüş, akabinde Kıbrıs Elen Cumhuriyeti ilan edilmiştir.(Keser, 2013:647-675) Bütün bunlar yaşanırken Türk halkında Kıbrıs'ın güvenliği siyasi gündemin önemli konusu olmuştur. Türkiye'de haşhaş üretiminin izninden sonra ABD, Türkiye'ye askeri yardımda ambargo koymuş(Agnew, 2005) bu durum, Türkiye'de anti-Amerikancılığın artmasına yol

açmıştır.(Solsen, 1993:37-38) Türkiye’de yaşanan iç ve dış siyasi etkenler ve Kıbrıs Türklerine karşı sergilenen saldırılar sebebiyle, Ecevit liderliğindeki CHP-MSP koalisyonu, Londra ve Zürih Anlaşması’nın sağladığı müdahale haklarını Kıbrıs’ta kullanmışlardır. İlk müdahale; 20-22 Temmuz 1974 tarihlerinde, adaya yapılan ikinci müdahale ise, 14-16 Ağustos 1974 tarihlerinde, adanın kuzey kısmına, hava ve kara olmak üzere iki askeri harekât ile gerçekleşmiştir.(Hasgüler, 1998:230)

Kıbrıs Barış Harekâtı, 1963 yılından itibaren birbirinden ayrı düzende yaşayan Kıbrıs’ın iki halkını coğrafi olarak da ikiye bölmüştür. Adanın bölünme süreci, bu tarihten sonra coğrafi olarak belirgin duruma gelmiştir. Harekât, hukuksal normlara uygun, meşru bir zemine dayanmaktadır. Avrupa Birleşmiş Milletler Komitesi kararınca 29 Temmuz 1979’da resmen kabul edilmiştir. Hatta Yunan Temyiz Mahkemesi, 21 Mart 1979 tarihinde uygunluk kararını beyan etmiştir. Harekât, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakını önlemeyi, Kıbrıs’ın bağımsızlığının korunmasını ve adada iki halk içinde güvenli barış ortamının sağlanmasını amaçlamaktadır.(Koç, 2005:212)

22 Temmuz’da Birleşmiş Milletlerin ateşkes kararı Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Türkiye’nin bu müdahalesi sonucunda, Yunan askeri darbe idaresi ve Kıbrıs hükümeti yıkılmıştır. Ateşkes kararının ardından 25 Temmuz 1974’te İngiltere, Türkiye ve Yunanistan, dışişleri bakanları toplanarak, 1. Cenevre Konferansını düzenlemişlerdir. Bu konferansla; Türk Yönetimi tanınmış, Türk Silahlı Kuvvetlerinin adadaki varlığı müdahil devletler tarafından kabul edilmiştir. Türkiye, Barış Harekâtının hukuki dayanağını, bu protokolle sağlamıştır. 1. Cenevre Konferansı’nın önemli siyasal yönü; Kıbrıs Cumhuriyetinde fiili olarak, iki otonom (özerk) idarenin varlığının tescillenmesidir.(Aşkın & Kılıç, 2003:35)

13 Şubat 1975’de Kıbrıslı Türkler, yapılan uluslararası görüşmelerde eşitlik talepleriyle anlaşmaya varmak istediklerini göstermek adına, Kıbrıs Türk Federe Devleti’ni ilan etmişlerdir. 8 Haziran 1976’da referanduma gidilerek anayasa ekseriyetle kabul edilmiştir. KKTFD’nin anayasası halk oylamasına sunulurken yürürlüğe girmiştir. 1976’da ve 1981’de iki genel, iki yerel seçim yapılmıştır. Demokratik parlamenter sistem içerisinde karşılaşılan sorunlar aşılmaya çalışılmıştır. KKTC’ye kadar geçen süre demokrasinin olgunlaşması, devletin kökleşmesi, sorunların çözümlenmesi adına zor bir bağımsızlaşma dönemi olmuştur.(Mütercimler, 2003:431)

Kıbrıs Türkleri için 1963-1974 dönemi korku, güvensizlik, ulaşım sıkıntıları, yoksulluk ve izolasyon dönemi olmuştur. Bu tarihler arasında, 25.000 Kıbrıs Türkü göçmen olmuş, 23.500 kişi işsiz kalmış, sakatlanan ve kaybolan ailelerin sayısı da 7.500 kişiyi bulmuştur. Kıbrıs bu dönemde, fiili olarak Yunanistan yönetiminin işgaline sahne olmuştur. Hâlbuki, Rum tarafı Türk tarafıyla birlikte cumhuriyetin ortak kurucularıdır. Ancak bu dönemde, Rum kesiminin dayatmacı bir politika izlemesi ve hukuk normlarını hiçe sayması sebebiyle gayrı meşru Rum yönetimi uygulanmıştır.(Tamçelik, 1997:7)

C. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İlanı (15 Kasım 1983)

Kıbrıs Rum kesimi, Türkiye’yi, Kuzey Kıbrıs’ta Türk Lirasının resmi para olarak kabul edilmesi gerekçesiyle, Güvenlik Konseyi’ne bildirmiştir. BM’den çıkan 13 Mayıs 1983 tarihli karar; Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenlik haklarını vurgu-

lar niteliktedir. Ancak, BM Genel Kurulunda Rum tarafınca konuşma ve oy verme hakkı bulunurken Türk tarafına bu haklar tanınmadığından, KTFD (Kıbrıs Türk Federe Devleti) tarafından self-determinasyon hakkı mecliste bir deklarasyon ile ilan edilmiştir. 15 Kasım 1983'te KTFD olağanüstü toplanarak oybirliğiyle, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. 9 Haziran 1985'te KKTC'de yapılan genel seçimlere bağımsız katılan Rauf Denктаş, oyların %70'ini almasıyla KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.(Akmaral, 2004:150)

Güvenlik Konseyi, KKTC'nin bağımsızlığını Kasım 1983'de 541 sayılı kararla geçersiz sayarak hiçbir devletin KKTC'yi tanımamasını istemiş, bu karar Avrupa Ekonomi Topluluğu tarafından da benimsenmiştir. Türkiye'nin haricinde KKTC'yi tanıyan ülke olmamıştır. Bu politik bir karardır. Sovyetler Birliği, ABD ve Avrupa, uluslararası dengeyi sağlamak için, diğer devletler ise, bu devletlerle olan bağımlı ilişkileri sebebiyle, KKTC'yi tanımamışlardır.(Eroğlu, 2005:38)

Türkiye, KKTC ile güç sağlayacak, güvenliklerini artıracak önlemler konusunda 20 Ocak 1997 ve 24 Nisan 1998 tarihlerinde iki deklarasyon imzalamış, "KKTC'ye yapılacak saldırı TC'ye yapılmış olarak addedilecektir." sözü teminat kabul edilmiştir. Bu teminat iki devlet arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. Deklarasyonun önemli bir kriteri de, Türkiye'nin Kıbrıs adası konusunda uluslararası antlaşmalardan ortaya çıkan sorumluluklarının varlığıdır.(Eroğlu, 2005:37)

1950 yılından itibaren BM Genel Kurulunda Kıbrıs konusunun müzakere edilmesi konuyu uluslararasılaştırmıştır. Kıbrıs'ın zaman içinde statükosunun değişikliğe uğraması, uluslararası toplum tarafından görülme istenmemiştir. Politik kaygılar sebebiyle, gerçeklikten uzak bir tutumla çözümler sunulmuştur.(Atakol, 2006:99) Kıbrıslı Türkler, 1963-1983 yılları arasındaki 20 yıllık sürecin, Kıbrıs Rumlarının lehine işlediğini, ancak Ortaklık Cumhuriyeti titri üstünde hakimiyetlerini sağlanacağına inanmaktaydılar. BMGK, 541 sayılı kararında; 'KKTC bağımsızlığının geçersizliğini' bildirmesi, Kıbrıslı Türkler için sorunun çözümü hususunda ümitsizlik yaratmıştır. 1963'te başlayan müzakereler, 1983'den itibaren artarak devam etmiştir. Günümüzde de hala devam etmektedir.(Eroğlu, 2005:38-39)

2. TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin uluslararası sistemi incelendiğinde, Osmanlı İmparatorluğundan beri Batı yönünde siyaset anlayışı izlendiği görülür. Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de batı yönlü bir politika izlediği görülmektedir.(Zürcher & Van Der Linden, 2005:102) Atatürk, Türkiye'nin, 'bilim, teknoloji, güzel sanatlar, tarım, devlet yönetimi, ticaret ve ulaşımında Avrupa uygarlığına katılım sağlanmaması hususunda bu uygarlığın gerisinde kalınacağını vurgulamıştır.(Kongar, Kültür Üzerine, 1982:50) Türkler, Asya-Avrupa arasında kalmış vaziyettedirler. Türkler ne Avrupalı nede tipik bir Asyalı kimliği göstermemektedir. Türklerin, Asya ve Avrupa sentezinin oluşumu, 1000 yıllık uzun bir sürece yayılarak meydana gelmiştir. Osmanlı Devletiyle perçinlenen modernizm,(Bayraktar & Durgun, 2011:32) Atatürk devrimleriyle, kurumsallaşmasını gerçekleştirmiştir. Atatürk modernleşmeyi teknik olarak değil proje olarak görmüştür. Atatürk için batılılaşma amaca giden bir yol olmaktan ziyade bizatihi bir dönüşüm aracıdır.(Durgun, 2014:218-220)

1950’li yıllara gelindiğinde Türkiye, Avrupa da kurulmakta olan örgütler içinde bulunmaya başlamıştır. Türkiye’nin Avrupa yönelişi bir siyaset geleneğidir. Bu düşünce, Batı’da ortaya çıkan her gelişim, örgüt, siyasal yapılanmanın Türkiye’de olumlu algılanmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda; Türkiye, Avrupa kıtası veya onu merkez alarak kurulan siyasi ve güvenlik oluşumlarının tamamına katılma isteği ile hareket etmiştir.(Manisalı, Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe, 2002: 9-14)

A. Avrupa Birliğinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreci

Avrupa kelimesinin kökeni, Yunan Mitolojisine dayanmaktadır. Avrupa terimi sırasıyla Orta Yunanistan, Atina ve Sparta için kullanılmış, sonra Yunan yarımadası ve en son tüm Avrupa için telaffuz edilmiştir. Tarihsel boyuta dayanan Avrupa Birliği, sürecini henüz tamamlanmış değildir. Coğrafi sınırlar dışında Avrupa’nın ne olup ne olmadığına dair bütün ölçütler tarihseldir. Tarihte Bizans’a karşı Avrupa, Osmanlıya karşı Avrupa, Ortadoğu’ya karşı Avrupa gibi sürekli kurulan ve bozulan ittifaklar Avrupa’nın ne olduğuna dair geçerli bir kanıt sunmamaktadır. Avrupa ırkı diye bir ırk bulunmamaktadır. Teolojik açıdan bakıldığında reformasyon süreci, Ortodoks ve Katolikleri karşı karşıya getirmiş ve amansız din savaşları yaşanmıştır. Günümüzde Avrupa Birliği’ne bakıldığı zaman ekonominin yanı sıra dinsel bir ortaklığında var olduğunu görülmektedir.(Çelebi, 2002:49)

İlk Avrupa Birliği fikri ekonomik anlamda sağlanmaya çalışılmıştır. Tarihte atılan adımlara baktığımız zaman bütünleşme sürecinin ekonomik boyutta seyrettiğini görürüz. Ancak son yıllarda bu fikir kendini ekonomiden ziyade siyasi bir olgu olarak hissettirmektedir. Ekonomik olarak ilk birleşme; “Benelüks” devletlerin katılımıyla İsviçre’de imzalanan, “Ouchy Sözleşmesi” ile gerçekleşmiştir. Bu sözleşme, 18 Temmuz 1932 tarihinde Belçika, Hollanda, Lüksemburg arasında imzalanmış, bu devletlerin isimlerinin birleştirilmesiyle “Benelüks” ismini almıştır. Bu sözleşmenin nihai amacı; üç devletin aralarında tedrici bir gümrük birliği anlaşması sağlamaktır. Sözleşmenin imzalanması ile bu üç devlet arasında yıllar boyunca konferanslar düzenlenmiş ve yeni antlaşmalara imza atılmıştır.(Sandıklı, 2001:35)

Avrupa ülkelerinin ikinci ekonomik entegrasyonu; Schuman Planında da vurgulanan, Avrupa Kömür Çelik Topluluğudur. Paris’te; Hollanda, Almanya Cumhuriyeti, Belçika, İtalya, Fransa ve Lüksemburg arasında 18 Nisan 1951’de biraraya gelen topluluk üyelerinin sayıları sebebiyle, ilk imza atan devletlere ‘Altılar’ denmiştir. AKÇT, Paris Antlaşması olarak ta tanımlanmıştır. AKÇT’nin görevi; üye devletlerin yaşam standartlarının yükselmesini sağlamak, istihdamı artırmak, ekonomik genişlemeyi sağlamak ve ekonomik duruma uyumlu bir ortak pazar kurmaktır.(Dartan, Hatipoğlu, & Dikaya, 2002:18)Ancak örgütün başarısızlıkla sonuçlanan adımları, ekonomik entegrasyonun gerçekleşmeden siyasi entegrasyonun sağlanamayacağı yönünde şekillenmiştir. Bu sebeple ekonomik entegrasyon, bu tarihten sonra kurulan örgütlerde önceliği oluşturmuştur. Bu fikir kapsamında, ‘Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur.(Beynon, 2001:87-89) 25 Mart 1957’de imzalanan antlaşmanın yürürlüğe girişi, 1 Ocak 1958 tarihinde olmuştur. Belçika, İtalya, Lüksemburg, Fransa, Hollanda ve Almanya bu antlaşmayı imzala-

mışlardır. AET'nin nihai amacı; siyasi birliğe giden yolda önce ekonomik birliği sağlamaktır. Ekonomik dengenin sağlanması için üye ülkeler, ilk etapta birbirleriyle işgücü, hizmet, mallar ve sermayenin serbest dolaşımı için gümrük birliği ve ortak pazar kurulmasına karar vermişlerdir.(Bulaç, 2001:19)

1957 tarihinde 6 ülke ile kurulan AT, altı aşamalı bir genişleme süreci geçirmiştir. Danimarka topluluğa ilk genişleme sürecinde, 1973'de dâhil olmuştur. İngiltere ve İrlanda'da sonra dâhil olan ülkelerdir. Yunanistan'ın sürece katılması 2. Genişleme dönemi olan 1981 yılıdır. 1986 tarihinde 3. Genişleme dönemi kabul edilen sürede Portekiz ve İspanya topluluğa katılmıştır. 1995, 4. Genişleme Dönemi olarak kabul edilmiştir. Bu tarihte ise; Finlandiya, İsveç ve Avusturya'nın topluluğa katılımıyla üye sayısı 15'e yükselmiştir. 5. Genişleme Dönemi, 16 Nisan 2003 tarihinde 10 ülkenin, katılım antlaşmasını imzalaması ile 2004 yılına, 25 üyeli bir topluluk olarak girilmiştir. Bulgaristan ve Romanya da Avrupa Birliğine 2007 yılı itibariyle eklenen ülkelerdir. Genişleme Süreci hâlen devam etmektedir. İzlanda katılım müzakerelerinden 2015 yılı mart ayı itibari ile geri çekilmiştir. Türkiye'nin katılım müzakereleri devam etmektedir.(1503)

Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı incelendiğinde bir devlet gibi yapılandığı görülür. Kurumsal örgütlenme biçimi parlamenter demokrasi ile yönetilen ülke yapılarıyla benzer niteliktedir. Konsey, Komisyon, Parlamento, Sayıştay, Adalet Divanı, Bölgeler Komitesi, Ekonomik ve Sosyal Komite ve diğer yardımcı organları bulunmaktadır. Kolejyal olarak üyeler topluluğu yönetmektedir. Organlara bakıldığı zaman Avrupa Birliğinin ulus-üstü (supranationalism) kurum özelliği giderek federal bir devlet modeline yaklaşmaktadır. Federal bir güç merkezi "Avrupa Süper Devleti"ni tarif etmektedir. Bu vizyon "Westfalen tipi" bir ulus devleti, Avrupa düzeyinde bir kıta devlet olarak ön görmektedir. Bu federal model ilk defa Antik Yunan'da şehir devletleri konfederasyonunda ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği; Antik Yunan döneminden, siyaset, hukuk, idari ve siyasal yönetim modellerini devralmıştır. Modern Avrupa'nın siyasal sorunlarının çözümünde ele alınan antik yönetim modelleri, ülke koşullarına göre yeniden yorumlanarak uygulamaya konulmaktadır.(Derviş, Gros, Emerson, 2004:13)

B. Türkiye'nin Avrupa Enerji Topluluğu Üyeliğinin Tarihsel Süreci

Türkiye AET ilişkilerinin başladığı tarih 1959 yılında Türkiye'nin AET'ye resmi başvurusuna dayanır. AET'nin ekonomik gelişimi amaçlayan yapısı, o dönemde sıkıntı yaşayan Türkiye için bir ekonomik kurtuluş umudu olmuştur. Bunun sebeplerinden biri; Ortak Pazar fikrinin dünyada rağbet görmesidir. Bir diğer neden; AET ülkelerinin ihracatında, Türkiye'nin önemli jeopolitiğidir. Ancak Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar Avrupa'yı Türkiye'ye karşı temkinli olmaya yöneltmiştir. Tüm bunlara rağmen Ankara Antlaşması, Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmış ve Ortaklık Antlaşması, 1 Aralık 1964 yılında yürürlüğe konulmuştur. Bu antlaşma Türkiye için Avrupa'ya açılan kapı niteliğindedir. AT için ise stratejik öneme sahip bir müttefik, saflarına katmak için önem arz etmiştir. Ancak AT'nin Türkiye'ye yükümlülüklerinin gerçekleşmesi günümüzde de hala tamamlanamamıştır.(Baç, 2001:27)

AET ve Türkiye arasında ortaklık yaratan bu antlaşma, İnönü hükümeti tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşma yıllarca süren çağdaşlaşma düşüncesinin bir sonucu olarak görülmüştür. Atatürk'ün ideolojisi olan muasır medeniyetler seviyesine ulaşmanın ve batıyla bütünleşmenin bir sembolü olarak addedilmiştir. (Aydoğan, 2002:121)

Avrupa Birliği'nin sürekli bir değişim içerisinde olması, Türkiye'ye de yansımıştır. Türkiye, Ankara Antlaşması ve 1995 yılında alınan Ortaklık Konseyi kararı na göre, Avrupa Birliği'ne tam üye olmadan, GB üyesi olan tek ülke olma özelliği taşımaktadır.(Karlık, 2003:569)

AB- Türkiye İlişkileri Türkiye de yaşanan siyasal değişiklikler sebebi ile istikrarsız sürmüştür.12 Eylül 1980 yılında Türkiye'de yaşanan askeri müdahalenin yönetime el koyarak parlamentoyu feshetmesi Türkiye-AET ilişkilerinin duraksamasına yol açmıştır. Bunun üzerine, Kenan Evren darbenin ilişkilerde bir değişiklik meydana getirmeyeceği ve batılılaşma politikasının değişmeyeceğini vurgulamıştır. AET'nin organları aracılığıyla, Türkiye'nin demokrasiye geçmesi yönünde yapılan uyarılar, askeri yönetimin katı uygulamalarını değiştirmemiştir. Topluluk, 21 Ocak 1982'de Ortaklık antlaşmasını, Türkiye'de insani hakların garanti altına alınmasını şart koşarak askıya almıştır.(Erhan & Arat, 2002:34)

Türkiye de 1982 Anayasası referandumla kabul edilmiştir. Ancak sıkıyönetim devam ederken olağanüstü önlemler altında kabul edilmesi, AET tarafından demokrasiden uzak görülmüştür. 1983 yılında parlamentonun açılması ve demokratik kurumların işlerliği AET ilişkilerindeki olumsuz seyri değiştirmemiştir. Topluluğun iktisadi ve ticari yeni kısıtlamaları, Katma Protokol'ü, Türkiye'nin aleyhine işleyen bir duruma gelmiştir. Bu dönemde, olumsuz işleyen AET-Türkiye ilişkileri, 6 Kasım 1983 seçimlerinin demokrasiyi tesis etmesiyle düzelmeye başlamıştır.

1980 yılında Yunanistan'ın AET'ye tam üye olması Türkiye için önemli gelişmelerden biridir. 15 Temmuz 1959'da örgüte ortak üye olarak başvuran Yunanistan 1 Ocak 1981'de AET'nin 10. Üyesi olmuştur. Bu durumun Türkiye'ye olumsuz etkileri olmuştur. Öncelikle Yunanistan'ın tam üyeliği, Türkiye'yi psikolojik bir yarışın gerisinde bırakmıştır. Dinsel açıdan, Yunanistan'ın Ortodoks olması, AET'nin 'dini ittifak' oluşturması düşündürülen sebepler arasındadır. Ticari boyutta, Yunanistan ve Türkiye'nin rekabet halinde olması, AET ihraç mallarına da yansımıştır. İki ülkenin ihraç malları çoğunlukla benzerlik göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin ihraç dengesinin bozulması anlamına geliyordu. Çünkü Yunanistan, AET'ye ihraç mallarını kotasız sunabilecekti. Siyasal anlamda, Türkiye-Yunanistan arasındaki sorunlar (Kıbrıs, Ege karasuları azınlıklar, hava ve kara sahanlığı) Yunanistan tarafından AET'ye taşınmış, AET'nin çözüm arayışı, Türkiye'ye yeni yaptırımlara sebep olabileceği öngörülmüştü.(Somuncuoğlu, 2002:32)

13 Aralık 1983 tarihinde Özal hükümetinin kurulmasıyla, 12 Eylül yönetimiyle kötüye giden Türkiye-AET ilişkileri, nispeten düzelmeye yoluna girmiştir. ANAP'ın seçimleri kazanması, topluluk tarafından yansımaları olumlu yönde olmuştur. Bu durum Avrupa'da, demokratik özgürlükler ve insan hakları konularında ilerleme kaydedilebileceği yönünde yorumlanmıştır. Hükümet, ekonomi de istikrar programını devam ettirmiştir. Uygulanan dışa açılma politikası ve ekonomik istikrar

programı başarılı olmuştur. AET için bu durum 'güven verici' olarak yorumlanmıştır. Bir diğer ekonomik sebep; Türkiye, ekonomi politikalarını, AET ile bütünleştirmeyi istemesidir. Dışa açılımın devamlılığı için dış kredilere ihtiyaç vardı. Bu kredileri topluluğun kurduğu fonlarla karşılamayı bu sayede nakit akışını hızlandırmayı ve AET'nin sunduğu avantajlardan yararlanmayı hedeflemiştir.(Karluk, 2003:576)

Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde ilişkilerini pekiştirmek amacıyla, topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 17 Aralık 1989 yılında topluluk komisyonu tarafından açıklanan raporda, sosyal koruma düzeyinin düşük olmasının yanı sıra 1989 itibariyle, ekonomideki makro dengesizlikler, sanayide yüksek koruma oranları ve tarım sektöründeki yapısal farklılıklara dikkat çekilmiştir. Olumsuz özelliklerden ek raporda diğer belirtenler; kişi başına düşen gayri safi milli hâsılanın bölgeler arasındaki dengesiz dağılımları, işsizlik ve enflasyon oranlarıdır. Komisyon ayrıca; insan hakları ve azınlık konuları, Türkiye'nin demokrasi konusundaki eksiklikleri, Türkiye-Yunanistan ilişkilerindeki açmazlar ve Kıbrıs konusuna değinmiştir.(Karluk, 2003:571)

Türkiye'nin başvurusu ne olumlu nede olumsuz sonuçlanmıştır. Topluluk açıklanan raporlarda özetle başvuruyu askıya aldığı bildirilmiştir. Bunun sebebi, AET'nin genişleme sürecini gerçekleştirmek istemesidir. Konsey bu sebeple, Türkiye'nin değerlendirmesini 1992 yılından sonrasına bırakmıştır. Konsey, Türkiye'den somut adımlar beklemiş ve Matutes Paketi'ni teklif olarak sunmuştur. Bu paketin konuları arasında, mali işbirliğinin artırılması, politik diyalogun pekiştirilmesi, ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi ve gümrük birliğinin tamamlanması vardır. (Manisalı, AB'ye Alınmayan Türkiye'yi GB'de Bekleyen Sorunlar, 1994:30)

Türkiye'nin üyeliğine engel olan görünmeyen sebeplerde bulunmaktadır. Bunlar; Türkiye topraklarının AET üye ülkelerinin toprak sahanlığının yarısına yaklaşan ölçüdeki genişliği, artan nüfus potansiyeli, kültür farkı, topluluğa üye diğer Akdeniz ülkelerinden daha yoksul olması ve Yunanistan dışında hiçbir üye devletle komşu olmamasıdır. Bu etkenler, Türkiye'nin AET üyeliğini olumsuz etkilemiş bu sebeple üyelik talebi askıya alınmış gözükse de uzun vadede reddedilmiştir. (Kılıç, 2002:126)

Türkiye'nin GB'ye girmesi, 1 Ocak 1996 tarihinde, Ankara Antlaşması ve Katma Protokol'e ve 1993 yılında düzenlenen Ortaklık konseyi Toplantısı'na dayanarak kesinleşmiştir. Anlaşma hükümleri kesin olarak belirtilmiştir. Türkiye ile yapılan antlaşmalar, AB üye ülkelerinin parlamentolarından geçmiştir. Türkiye'yi Gümrük Birliğine götüren sebepler siyasi konjonktürde, Yunanistan'ın üyeliğidir. Özellikle Yunanistan'ın Kıbrıs ve Ege karasuları konusundaki tutumunun Türkiye için bir engel haline gelmesi, Türkiye'yi AB'ye yaklaştıran sebeplerdendir. Bir diğer sebep, Türkiye'deki değişen hükümetler, GB'yi iç politika aracı olarak görmüştür. GB ile Türkiye ekonomisinin canlanacak olması diğer bir unsurdur.(Özkan, 1996:198)

Gümrük Birliği Türkiye'de sevinçle karşılanmıştır. Dönemin siyasileri bu durumu büyük başarı olarak addetmişlerdir. Kendilerini, süreçte önemli rol oynayan kilit adamlar olarak lanse etmişlerdir. GB, Türkiye'de seçim stratejisi olarak kullanılmış seçim vaatleri arasında sıralanmıştır. GB'nin içeriği hakkında halka bilgi verilmemiş, başarılı büyük zafer olarak siyasi çevre ve medya organlarında kut-

lanmıştır. Lehte görüş bildirenlerin yanında aleyhte düşünen çevreler de olmuştur. AB ilişkileri konusunda çalışan Özkan, bu durumla ilgili şunları söylemektedir: “Bu belge Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en ağır belgesidir. Türkiye’yi karşısında tek taraflı yükümlülükler içine sokan AB, kayıtsız şartsız bağımlılık ilişkisi muhatabı haline getiren bu karar, Türkiye’nin en önemli ilkelerinden olan bağımsızlık kavramı ile çelişmektedir.”(Özkan İ. R., 2001: 41)

Helsinki Zirvesi, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Gündem 2000 Raporu, Lüksemburg Zirvesi’nin ardından yaşanan olumsuz havayı Helsinki kararları tersine çevirmiştir. Türkiye’de bu durum sevinçle karşılanmıştır. Siyasiler, Türkiye’nin büyük imkâna sahip olacağı vurgusunu yapmışlardır. Ancak, Helsinki Zirvesi’nin şartları, Lüksemburg Zirvesi’nin şartlarından daha zorlayıcıdır. Kıbrıs ve Ege ile ilgili maddeler Türkiye için daha kısıtlayıcı ve taviz gerektiren unsurlar içermektedir. Ancak hükümet ve medya bu durumu bir başarı olarak lanse etmiştir.(Bozkurt & Demirel, 2004:181)

Türkiye’nin beklediği gelişme, KOB’dan sonra Nice zirvesi ile de gerçekleşmemiştir. Bu Zirve, 7-8 Aralık 2000 tarihinde Fransa da yapılmıştır. AB’nin genişleme stratejisi yönünden önem arz eden bir zirvedir. AB’nin kurumsal anlamda yapılması konusunun ele alınmasından dolayı, cesur adım olarak tabir edilmiştir. Zirvede beş temel unsur görüşülmüştür. Bunlar: Güçlendirilmiş işbirliği, Komisyon üyeliği ve büyüklüğü, Konsey oy oranı, Avrupa Parlamentosunun üye ülke sayısı, oylama için gereken nitelikli çoğunluğun sağlanması ve genişletilmesidir. Nice Zirvesinden alınan kararlar doğrultusunda, Türkiye açıkça dışlanmıştır. TSK, AB’ye tepkide bulunmuştur. Aşamalı olarak AB’ye yaklaşmış Türkiye için Türk yetkililer, oyalandıkları kanaatine varmışlardır. 2010 yılına kadar Türkiye hiçbir planlamaya dâhil edilmemiş, 2010 yılı sonrası için ise görüşmelerin durumu muğlak kalmıştır. (Özkan İ. R., 2001:230)

Avrupa Birliği süreci her ne kadar meşakkatli geçse de Türkiye’nin AB’ye tam üye olmasında, Türkiye’ye sosyal, ekonomik ve politik yararı bulunmaktadır. AB’nin Türkiye’yi tam üye yapmama hususunda geçerli nedenleri bulunmaktadır. Türkiye’nin bu süreçte yalnız kalması ve sadece GB içine alınması ve bu durumun sadece Türkiye’ye uygulanması, Türkiye’ye uzun vadede ekonomik sektörde, mali ve ticari yararlar sağlamasına rağmen, politik yönden yine uzun ve orta vade de sorunlar teşkil edebilir.(Somuncuoğlu, Gümrük’te Kuşatma, 2001:61)Türkiye’nin tam üye olması, karar alma mekanizmasında bulunacak Türkiye için kendi maksimizasyonuna göre ekonomik ve politik tercihlerde bulunan, alınan kararları uygulama yükümlülüğü olan ülke anlamına gelmektedir. Ancak sadece GB’ye girmiş Türkiye, tam üye ülkelerin kararları doğrultusunda hareket eden bir ülke olma riski altındadır.

3. GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE TAM ÜYELİK MÜRACATI

Kıbrıs sahip olduğu jeopolitiği sebebiyle, Yeni Dünya Düzeninde güçlü bir konuma yükselen AB için, Ortadoğu’da söz sahibi olup kontrol altında tutulabileceği konumundan ötürü değerlidir. Kıbrıs’ın 3 Temmuz 1990’da AB’ye başvurusu, AB

çevreleri tarafından olumlu bir adım olarak karşılanmıştır. Ülkenin “iki devletlilik” tezi gözardı edilerek yapılan başvuru AB tarafından, olağan bir başvuru olarak diğer ülkelerle birlikte değerlendirilmiştir. AB’nin Kıbrıs konusundaki tavrı ve artırdığı baskı, sorunu kendi üzerine aldığı açıklar.(Manisalı, Avrupa Kıskaçında Kıbrıs, 2003:2-5)

Kıbrıs-Avrupa Birliği ilişkileri 1960 yılına dayanır. Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasıyla, 1960’da İngiltere ile yaptığı ‘Tercihli Ticaret Antlaşması’ bulunuyordu. İngiltere 1961 yılında Avrupa Ortak Pazarı’na başvurmasıyla, Kıbrıs’ta 1962 yılında Ortak Üyelik için başvuruda bulunmuştur. İngiltere, Kıbrıs için önemli bir ihraç pazarıydı. Bu ihraç pazarını kaybetme kaygısıyla, İngiltere ile ilişkilerinin kesilmesi için 19 Aralık 1972’de Kıbrıs-AB arasında Ortaklık Antlaşması imzalanmıştır. Kıbrıs Ortaklık Antlaşması yükümlülüklerini yerine getirdiği Konsey tarafından karara bağlandıktan sonra, 19 Ekim 1987’de imzalanan Gümrük Birliği Antlaşması, Ocak 1988’de uygulamaya konulmuştur.(Tamçelik, Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri, 2001:175)

A. GKRY’nin Üyelik Başvurusu Nedenleri ve Başvurunun Hukuksal Boyutu

GKRY’nin temsil ettiği Kıbrıs Cumhuriyeti, kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla bakımından Doğu Akdeniz’in en zengin ülkesi konumundadır. Eğitimli bir iş gücü vardır. Nüfusunun az olması, AB için bir avantaj teşkil eder. Ekonomik faaliyetleri arasında turizm, gemi işletmeciliği ve bankacılık vardır. Ekonomik göstergelerinde, turizmin ciddi payı vardır. İşsizlik, Avrupa Birliği ülkeleri ortalamasındadır. Bütün bu veriler dikkate alındığında ekonomik anlamda Avrupa Birliği için uygundur. AB’nin Kıbrıs ile ilgili talepleri iç piyasa, standardizasyon ve sertifikasyon yönünde yoğunlaşır. Ekonomik göstergeler uyuma yakın olsa da politik olarak, Türk varlığının görmezden gelinmesi ve Kıbrıs Hükümeti olarak değerlendirilmesi haksız bir karardır.

Gümrük Birliği’nin yürürlüğe konulmasından önce, AB-Kıbrıs arasında imzalanan Ortaklık Antlaşmasına Kıbrıs Türkleri karşı çıkmıştır. Türk tarafı, bu tepkiyi Rumların tek taraflı davrandıkları sebebiyle, uluslararası hukukun ihlal edildiğini, BM’nin tescil ettiği 1960 antlaşmalarına uygun olmaması sebebiyle Türk tarafını bağlamayacağını savunmuşlardır. Bu itirazlar sonucunda AT, 5. Maddede değişikliğe giderek “Ada’da iki toplum arasında hiçbir ayırım yapılmayacağını” eklemiştir. Ancak AB, bu taahhüdü uygulamamış ve GKRY yi tek muhatabı görmüştür. Yapılan itirazların Kıbrıs’ta Türk ve Rum halkı tarafından önemli sorunlara yol açacağı anlaşılmıştır. Ancak Rum halkı, Ortaklık Antlaşmasından sonra 4 Temmuz 1990’da birliğe tam üyelik için müracaat etmiştir. Kıbrıs Türkleri Rumlar tarafından temsil edilemeyeceklerini ve Rum yönetiminin Türklerin egemenlik haklarını yok sayan işgalci bir devlet olduğunu, Kıbrıs Cumhuriyetinin 1960 yasalarının, 1963 yılında çıkan olaylarla yıkıldığını belirtmişlerdir.(Atun, 2001:59-60)

Kıbrıs “Cumhuriyeti”, AB’ye katılmayı dünya konjonktüründe saygınlık kazanmak ve Yunanistan ile aynı örgütte yer almak için istemektedir. GKRY’nin enosis

stratejisi, bu başvuruda önemli bir yer tutar. GKRY'nin politik amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz: "Türk halkını Kıbrıs'ta azınlık statüsüne düşürmek, Türkiye'yi AB üyesi bir ülke toprağında işgalci olarak göstermek, Yunanistan'ı Doğu Akdeniz'e getirerek Türkiye'nin güney sahillerini kuşatmak ve Ortadoğu ülkesi haline getirerek petrol bölgesinde etkili güç yapmak, AB'den yardım alarak ekonomisini güçlendirmek, Kıbrıs hükümeti olarak meşrulaşmak, AB'ye tam üye ülke olarak Yunanistan ile birlikte iki veto hakkına sahip olmak, Garanti ve İttifak Antlaşmalarını fiilen geçersiz duruma getirerek Türkiye'ye karşı stratejik üstünlük elde etmek."(Akmaral, 2004:242)

Hukuki açıdan, Kıbrıs'ta iki ayrı siyasi, kültürel, etnik varlık vardır. Bu konu BM'nin de Kıbrıs'ı tanımlarken kullandığı ibaredir. Bu farklılık, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Antlaşmaların da zemini oluşturmuştur. Egemenlik iki kurucu halk tarafından eşit şekilde paylaşılmıştır. Bu cumhuriyet, Rumlar tarafından hukuki üstünlüğünün ihlaliyle, 1963'de yıkılarak geçerliliğini yitirmiştir. Kıbrıs Türkleri çeşitli saldırılara maruz kalarak, ortaklık sisteminden dışlanmışlardır. Ortaklığa dayanan meşru sistem, yerini gayri meşru Rum yönetimine bırakmıştır. Bu gelişmelere bakıldığı zaman GKRY'nin AB'ye Türkleri yok sayarak müracaatının hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır. Çünkü, mevcut bir Kıbrıs Cumhuriyeti, 1963 yılından itibaren yoktur. Kıbrıs için iki devlet ve iki halk söz konusudur. Uluslararası hukuk nazarında bu müracaatın yapılabilmesi için iki toplumun onayı gereklidir. Ancak; GKRY'nin AB tam üyelik başvurusu, tek taraflı ve gayri yasal bir müracaattır. KRY olarak zaten Türk tarafını temsil edemez. GKRY olarak, 1963'de Antlaşmalar yürürlükten kalktığı için geçersizdir. Kaldı ki, anlaşmalar yürürlükte dahi olsa ihlâl söz konusudur.(Tamçelik, Kıbrıs Avrupa Birliği İlişkileri, 2001:200-201)

B. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası

Rum Yönetimi'nin, AB tam üyelik başvurusu 4 Temmuz 1990'da, Türk tarafının itirazlarıyla gerçekleşmiştir. Kıbrıslı Rumların adanın tamamı adına bu başvuruyu yapmaya yetkili olup olmadıkları ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek temsilcisi olarak kabul edilen Rum Kesimi'nin, 1974 yılından itibaren toprakların %37'sinde hiçbir kontrolünün bulunmaması, adanın de facto bölünmüşlüğü ya da 1983'de KKTC'nin bağımsız bir devlet olduğunu iddia etmesi de dikkate alınmamıştır.

Avrupa Birliği Konseyi, Kıbrıs Rum Kesiminin tam üyelik başvurusunu komisyona hızlı bir şekilde sunmuştur. Komisyondan çıkan karar, başvurunun uygun olduğu yönündedir. Başvurunun kabulünden önce hazırlanan alt yapı dikkat çekicidir. Çünkü müracaat gerçekleşmeden, 1996'da Dublin Zirvesinde, Kıbrıs ile ilgili alınan kararda, Kıbrıs sorununun, Türkiye-AT ilişkilerini etkileyeceğini konu alan bildirisini onaylanmıştır. Bu bildirin ardından, AB'nin sinyaline, Rum kesiminden bir hafta içinde cevap gelmiştir. Rum kesimi üyelik için AB'ye müracaat etmiştir. (Somuncuoğlu, Kıbrıs'ta Sirtaki, 2002:173)

GKRY'nin başvurusu komisyona gönderilirken bir açıklamada bulunulmuştur. Bu açıklama, AB'nin ilk defa izlediği bir yöntemdir. Komisyon'un GKRY ile ilgili açıklamasında, üyelik için herhangi bir engelin olmadığı, Kıbrıs'ın Avrupa karakter ve kimliğini taşıdığını ifade etmiştir. Bu görüş, Rum tarafını kapsamaktadır. Çünkü başvuru

tek taraflı yapılmıştır. 'Avrupalı Kıbrıslı' kimliği belirsizlik içermektedir. Kıbrıs'ın iç işlerinde zarar görmesine sebep olmuştur. Devlet'in geleceği ve kimliği konusunda alınacak karar, Avrupalılığından öncelik göstermelidir.(Denktaş, 1997:30)

AB, Kıbrıs'ın üyeliği konusunda aceleci davranmıştır. Kıbrıs'ın Genişleme Sürecinde yer alacağı karara bağlanmıştır. Rum tarafı ile tam üyelik müzakerelerinin, 1997 yılının sonunda yapılması beklenmekteyken, hükümetler arası konferanstan altı ay sonra başlaması karara bağlanmıştır. Kıbrıs ile ilgili oluşan bu tavır değişikliğinin sebebi, o döneme denk gelen Türkiye-AB Gümrük Birliği Antlaşmasının imzalanacak olmasının akabinde çıkabilecek tepkilere yönelik önlem alınmasıdır. (Onay, 2002:122)

Türkiye 1960 Antlaşmaları gereği garantör ülke olarak karşı durma hakkına sahip iken, muhalif olmayacağını 2 Şubat 1995 tarihinde, Ortaklı Konseyi Toplantısında açıklamıştır. Bu hakkını kullanmaktan vazgeçme sebebi, Avrupa Birliği'ne üye olma isteğidir. Kıbrıs Meselesi, Türkiye'nin GB ye alınma koşulu olarak ileri sürülmüştür. GKRY'nin müzakerelere başlamasına, Türkiye'nin tepki göstermemesi halinde Yunanistan, Türkiye'ye GB'ye üye olmaması için verdiği vetoyu kaldıracaktır. Rum başvurusu, 6 Mart 1995'de yaşanan politik çıkarlar neticesinde onaylanmıştır.(Manisalı, Dünden Bugüne Kıbrıs, 2003:87)

Kıbrıs zamanla, AB üyeliği yolunda Türkiye'nin karşısına bir koz olarak sunulmuştur. Helsinki Zirvesinde AB'nin, Türkiye'yi aday gösterilmesi ile Kıbrıs sorunu karışık bir hal almışken bundan sonraki görüşmelerde, adaylık yolunda doğrudan bağlantılı hale gelmiştir. Gündem 2000 Raporunda, yer alan ibarelerin AB'nin karar alma mekanizmasının, tarafsız hareket etmediğinin bir göstergesidir. Bu raporda, siyasi antlaşmalar gözetilmeksizin, 1998'de görüşmelere başlanacağı duyurulmuştur. Kıbrıs ile ilgili AB'nin takındığı tavır, dolaylı yoldan Türkiye'ye yapılmıştır. Bu karar, AB'nin tarafsızlığını bozduğunun bir delili olarak gösterilebilir. Türk tarafını ve Türkiye'yi görmezden gelerek, Rum tarafının isteği doğrultusunda bir uygulama gerçekleşmiştir. Türkiye tepkisini, AB'nin gösterdiği tutumun uluslararası hukuka ve AB'nin kuruluş ilkelerine uymadığını ifade etmiştir.(Hasgüler, 1998:49)

AB, Kıbrıs meselesini üstlenmiştir. Türkiye- Yunanistan- Kıbrıs ilişkilerine AB müdahale etmektedir. Lüksemburg toplantısında, AB geçici dönem Başkanı Portekiz Dışişleri Bakanı Jaime Gama'nın Ortaklık Konseyi toplantısında, "Kıbrıs hakkında Helsinki'de alınan kararın, 2004 yılına kadar çözümsüzlüğü halinde Lahey Adalet Divanı'na gidilmesi gerektiğini" söylemiştir. AB'nin Kıbrıs konusunda tarihi süreç içinde, çözümünü şart koştuğu tavrı, yerini çözüm olsa da olmasa da GKRY'yi üye yapacağı yönünde değişmiştir. Rum kesimi için AB üyeliği, garanti görüldüğünden çözüm konusunda yapıcı adımlar atmamaktadırlar.

AB açısından sorun ele alındığında, ne Kıbrıs ne Yunanistan değil, politik kazanımlar söz konusudur. AB'nin Kıbrıs Politikası, aslında AB'nin Türkiye politikasının bir parçasıdır. Özellikle, GB den sonra bu strateji belirgin bir hâl almıştır. Kıbrıs, Doğu Akdeniz enerji koridorlarının düğüm noktasıdır. AB bu coğrafyadaki etkinliğini kaybetmek istememektedir. Kıbrıs Adası, Akdeniz petrol güzergâhını engelleyebilecek bir noktadadır. AB, Yeni Dünya Düzenindeki aktörlüğünün devamı için bunu gerekli görmektedir.(Gökçekuş, 2001:266)

C. Türkiye Açısından GKRY'nin AB Üyeliği

Kıbrıs'ta tıkanıklığın devamı, Türkiye'nin AB yolunda mesafe kat etmesine engel teşkil etmiştir. Kıbrıs, Türkiye'nin önüne politik tavizlerle, AB tarafından sürülmüştür. Bu durum, Türkiye'nin Kıbrıs'a her zaman temkinli yaklaşmasına neden olmuştur. 2002 Yılı, 'Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs ile ilgili olarak Türkiye, Kıbrıs sorununda kapsamlı bir antlaşmaya ulaşabilmesi için, Kıbrıs'ta bulunan iki toplum lideri arasındaki görüşmelere destek verdiğini belirtmeye devam etmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi açıklamalarına uygun olarak AB, Kıbrıs Türk liderlerinin Kıbrıs Sorununun katılım müzakereleri tamamlanmadan önce halledilmesine yönelik çalışmaların teşviki amacıyla, Türkiye tarafından daha ileri adımlar atılması gerektiğini vurgulamıştır. GKRY için çözüm koşul olmazken, Türkiye için çözüm ivedilikle tekrarlanmaktadır. (Bülteni, 2001)

Kıbrıs sorunu, Türkiye'de iç politika malzemesi olarak sık sık gündeme gelmiştir. AB aleyhine ve lehine çevreler tarafından sık tartışılan bir konu haline gelmiştir. AB lehine çevreler, AB üyeliğini tarihi bir başarı olarak yorumlarken AB lehine çevreler, "Önce Kıbrıs, sonra AB" demişlerdir. Ancak 2002 yılının sonlarına doğru, Türkiye'nin Kıbrıs Politikasında değişiklikler meydana gelmiştir. 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimlerle iktidara gelen, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Kıbrıs ile ilgili olarak; kırk yıldır izlenen politikada değişiklikler olacağını ifade etmiştir. Erdoğan'ın Kıbrıs çözümünde Belçika Modelinin izlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.(Manisalı, Avrupa Kıskaçında Kıbrıs, 2003:104-105)

Türkiye'nin Kıbrıs Politikası zaman zaman sapmalara rağmen genel olarak aynı çizgiyi takip etmiştir. Türkiye, AB üyeliği yolunda Kıbrıs'ın sürekli karşısına çıkartılmasını aşmak için uğraşmaktadır. AB ilişkilerinde, GKRY ile karşıtlık siyaseti benimsemiştir. Hem GKRY'yi zor durumdan kurtarmak hem kendini AB üyesi ülke olarak görmek istemektedir.

D. Yunanistan Dış Politikasında Türkiye, AB ve GKRY

Türkiye ve Yunanistan BM, NATO, AGİT gibi uluslararası kuruluşlara üye iki devlettir. Tarihsel Süreçte sık sık karşı karşıya gelen bu iki ülkenin en büyük sorunlarından biri karasuları sorunudur. Yunanistan'ın irredentist/(yayılmacı) dış politikasına bakıldığında AB'yi ve NATO'yu GKRY ile olan ilişkilerinde bir araç olarak görmektedir. Yunanistan'ın irredentist siyaset anlayışının önünde Türkler bulunmaktadır. Yunan ulusal ülküsüne dahil olması gerektiğine inanılan topraklar, Türklerin himayesindedir. Yunanistan'ın kısa cumhuriyet tarihi Türklerle mücadele halinde devam etmiştir. Megali İdea doktrinine bakıldığında bu mücadelenin bitmeyeceği öngörülebilir. Yunanistan'ın Türklerden aldığı topraklarda, Türklerin lehine bir genişleme, tarih boyunca söz konusu olduğundan endişe ve güvensizlik içindedirler. Bu güvensizlik dış politikalarını şekillendirici bir unsur olmuştur.

GKRY ile özel ilişkiler içinde olan Yunanistan, tarih boyunca Kıbrıs'a müdahale hakkını kendinde bulmuştur. GKRY'de Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağından çok Yunan bayrağının dalgalanması, GKRY'li askerlerin, Yunan Subayları denetiminde olması, GKRY'de alınacak kararlarda Atinadan onay alınması, uluslararası politikada

Yunanistan ve GKRY'nin tek bir devlet gibi hareket etmesi, Yunanistan'ın çok yakın bir ilişki düzeninde olduğunun göstergeleridir.(Manisalı, 2003:127)

Türkiye'nin AB ile yakınlaşmasını Yunanistan, kendisi için bir tehlike olarak görmektedir. Birincisi, Avrupa ile yaklaşan özellikle AB üyesi olan Türkiye ve Yunanistan'ın AB içinde iç içe olması demektir. Bu da Ege ve Batı Trakya'nın, Türkiye'nin sosyo-ekonomik potasında olması demektir. Yunanistan için bu silinme tehlikesi taşımaktadır. Bu noktayı nazarda, Avrupa'nın sınırları Yunanistan ile bitmelidir. İkincisi, Avrupa ile bütünleşen Türkiye, Ortadoğu, Balkanlar ve Doğu Akdeniz'de Avrupa'nın siyasal bir uzantısı haline gelmesi muhtemeldir. Bu Yunanistan için etki alanının kısıtlanması anlamını içermektedir. Yunanistan bu sebeplerle kriz politikası benimseyerek, Türkiye ile AB'nin ilişkilerini engellemek istemektedir.(Manisalı, Türkiye Avrupa İlişkileri, 1998:187)

Yunanistan, Kıbrıs'ı 'Elen Adası, Elen toprağı' olarak görmektedir. Ortadoğu'ya yayılma stratejisinin anahtarı olarak değerlendirmektedir. Yunanistan ile antlaşmaya varılsa dahi Yunanistan için bu Elen topraklarından taviz vermek anlamına gelecektir. Tarihsel süreçte de görüldüğü üzere yapılan antlaşmalar, Yunanistan tarafından enosis tavrı olarak değerlendirilerek, geri adımlar atılmıştır. Megali İdea doktrini var oldukça Kıbrıs için barış mümkün görünmemektedir.

E. Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinde Kıbrıs Meselesi

Türkiye'nin 1959 da resmen başlayan Avrupa Birliği üyelik süreci, Türkiye'nin istekli tutumuna rağmen sonuçlanamamıştır. 10-11 Aralık 1999 tarihinde, Helsinki'de aday ülke olan Türkiye, ilişkilerini sürdürdüğü her aşamada özellikle siyasi kriterler bir engel olarak çıkmaktadır. Sunulan raporlarda, Türkiye'nin bu konudaki yetersizliği sık sık vurgulanmıştır. Türkiye'nin AB üyeliği ile Kıbrıs sorununun ayrı değerlendirilmesi gerektiğini düşünen çevreler vardır. Tarihsel sürece bakıldığı zaman Kıbrıs Sorunu ile Türkiye-AB ilişkilerinin iç içe olduğunu gösteren uygulamalarla karşılaşmaktadır. Türkiye Kıbrıs ile ilgili olarak, diğer dış güçlerin devreye girmemesini, Kıbrıs'ın olağan durumunu muhafaza etmesi görüşünde olmuştur. Yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını koruma yönünde tavrı aldığını gösterir. AB'nin zamanla değişen Kıbrıs politikası sebebiyle, Türkiye, AB'nin çözüm önerilerine daima temkinli bir tutum sergilemiştir.(Uslu, 2000:280-289)

Türkiye ile imzalanan Gümrük Birliği Antlaşmasıyla Kıbrıs, Türkiye'nin önüne AB engeli olarak sunulmaya başlanmıştır. Gümrük Birliği Protokolü, Kıbrıs hakkında alınan şu kararlar imzalanmıştır: "Türk Hükümeti ve TBMM, Kıbrıs'ın bölünmüşlüğüne son vermek için somut adımlar atmalı ve işgal altında tuttuğu Kıbrıs topraklarından çekilmelidir." Oybirliği ile alınan bu kararlar, Türkiye AB nazarında işgalci bir ülke olarak değerlendirilmiştir. AB'nin bu husustaki tavrı, bundan sonraki alınan kararların yönünde belirleyici olmuştur.1996 yılında AB Parlamentosu'nun aldığı kararda; Türk askerini adada işgalci olarak görmeye devam ettiğini, Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmesi gerektiğini bildirmiştir.(Aydoğan, 2002:243-244)

1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesinde, AB'nin kesinleşen tavrı dikkat çekicidir. Kıbrıs için çözümün bir koşul olmadığı, Kıbrıs tam üyelik müzakerelerinin olumsuz etkilenmeyeceği kararı çıkmıştır. Türkiye'nin adaylığı ile ilgili sonuç met-

ninde Türkiye-Yunanistan arasındaki Ege meselesinin ve Lahey Adalet Divanı'na gidecek olmalarının Kıbrıs ile müzakerelerin başlatılmasına sakıncasının olmadığıdır.(Aydoğan, 2002:250)

Türkiye Kıbrıs'a tarihi bir sorumluluk perspektifinden bakmaktadır. Hem jeopolitik olarak sahip çıkmakta hem Ada halkının güvenliğini sağlama düşüncesiyle hareket etmektedir. Diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti, "Batılılık" ülküsünü yakalamak için AB'ye üye olmayı arzulamaktadır. Türkiye, Kıbrıs'ı "Avrupalılık" yolunda gözden çıkarmamalı ve AB'ye karşı temkinli olmalıdır. Türkiye'nin AB-Kıbrıs meselesinde özgün politikalar üretmeye ihtiyacı vardır.

F. Annan Planı Ve Kıbrıs Türk Halkı Açısından Sakıncaları

Birleşmiş Milletler, Kıbrıs Meselesinin çözümü doğrultusunda aktif bir rol benimsemiştir. BM Genel Konseyinde, 1964 yılında çıkan kararlar, BM Genel sekreterlerine arabuluculuk misyonu verilmiştir. İki toplumun arasında, barışın korunması için katkıda bulunacak gücün adaya gönderilmesi kararı alınmıştır. Günümüzde etkisinin az olması ile beraber hala BM Barış Gücü adada bulunmaktadır. BM Güvenlik Konseyinin, çözüm önerisi hazırlaması kararı üzerine, 8 Kasım 2000'de çalışmalarını tamamlayan, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, bu belgeyi iki topluma sunmuştur. Ocak 2001 de, iki toplumun liderlerini tekrar görüşmeye davet etmiştir. Türk tarafı belgenin "görüşülemez" olduğunu bildirerek, müzakereden çekilme kararı almıştır. Denktaş, konfederasyon istemini tekrarlamıştır. BM, 11 Kasım 2002 tarihinde iki kesime "Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm Temeli" başlıklı belgeyi sunmuştur. Türkiye'deki genel seçimler ve Denktaş'ın sağlık problemleri sebebiyle, Türk tarafının plana resmi yanıtı geç olmuştur. Gerek Türk tarafı gerek Rum tarafı, bu plana ılımlı bakmamıştır. Üzerinde değişikliğe gidilmesi, iki taraf için, imza atmaya yeterli olmamıştır. (Sandıklı, Yeni Kıbrıs Stratejisi "Tanıma", 2009:2)

Annan Planı, Kıbrıs Meselesinin çözümü için hazırlanmış en geniş kapsamlı plandır. Planda, yeni kurulacak devletlerin temel esaslarını içeren, anayasa ve kurallar yer almaktadır. Rum ve Türk taraflarının, bölünen Kıbrıs adasında İngiliz üstleri hariç bağımsız bir devlet olarak birleştirilmesini içerir. Plan, bağımsız ve federal nitelikte bir devlet olacak biçimde, adanın birleştirilmesine dayanmaktadır. İlk Annan Planı 2002 Kasım ayında garantör ülkelere ve iki kesime sunulmuştur. Plan içerik olarak iki ayrı toplumlu uluslararası ve hukuki karakterde bağımsız bir devlet kurulmasını içermektedir. Birlikten çekilmek ve iki tarafın birbirine ait bir devlet üzere tek başına egemenliğini yasaklamaktadır. Toprak, güvenlik ve temsili konusundaki çekinceler, Birinci Annan Planı'na hem Türklerin hem Rumların tepki vermesi üzerine değişikliklere gidilmiştir. AB Zirvesinden önce, 2002 Aralık ayında, İkinci Annan Planı taraflara sunulmuştur. Planı ilk ret eden, Türk tarafı olmuştur. Güney Kıbrıs'ın Kopenhag Zirvesinde, tam üyelik müzakereleri devam ederken AB, bu gelişmeyi bildirmiş Kıbrıs'ın birleşmiş olarak üye olmasından yana olduğunu vurgulamıştır. Kofi Annan, 10 Mart 2003'de iki tarafı Lahey'e davet etmiştir. Tarafların talepleri doğrultusunda değişikliğe uğrayan, 3. Annan Planı hazırlıklarına başlanmıştır. 3. Plan, Denktaş'ın tek taraflı reddiyle sonuçlanmıştır.

16 Nisan 2003 tarihinde Güney Kıbrıs, AB Antlaşması'na imza atmıştır. Topluluk Müktesebatı, ek protokolde yer alan şekliyle, adanın kuzey bölgesinde uygulanması askıya alınmıştır. AB Tam Üyelik Antlaşmasına imza atan GKRY, 1 Mayıs 2004 resmi adaylığından önceki sürede Kofi Annan, biri İsviçre, biri New York olmak üzere iki toplantı daha düzenlemiştir. 4. ve 5. Annan Planı, bu toplantılarda sunulmuştur. 24 Nisan 2004 tarihinde, 5. ve son plan kuzeyde ve güneyde referanduma sunulmuştur. KKTC'de yeni seçilen başbakan ve hükümeti, kamuoyunun desteğiyle, halkı "Annan Planı'na Evet" demeye çağırmıştır. Denктаş 5. Annan Planı'na karşı çıkmıştır. GKRY'de ise Papadapulos Annan Planı'nı ret eden taraf olmuştur. Hem Denктаş hem Papadapulos Annan Planı'nı iki karşıt görüşte olmalarına rağmen ret konusunda aynı fikirde olmuşlardır.(Kalaycı, 2004:131)

1999'da başlayan bu süreç, 24 Nisan 2004 de 5. ve son Annan Planının açıklanmasıyla halk oylamasına sunulan bu plan, 184 sayfalık kapsamlı bir metinden oluşmaktadır. Kıbrıs'ı birleştirmek amacıyla hazırlanan Annan Planı, 24 Nisan 2004 tarihinde, Kıbrıs'ta her iki kesimde, halk oylamasına sunulmuştur. Bu yönüyle Kıbrıs'taki 'fiili bölünme', uluslararası sistemde hukuki bir zemin kazanmıştır. Plan, Kıbrıs Rum Kesimi tarafından ret edilmiştir. Yapılan referandum ile plan, KKTC'de % 64.9 Evet oyu % 35.1 Hayır oyu ile neticelenmiştir. GKRY'de ise %24.2 Evet oyu, % 75.8 Hayır oyu ile noktalanmıştır. Türk kesiminde katılım oranı, % 84 iken, Rum kesiminde bu oran 96.53 olmuştur. (Annan Planı, 2004)

18 Mart 1964 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi'nin 186 sayılı kararı uyarınca, Annan Planı'nın yetki paylaşımı ile ilgili düzenlemeler, 'Basit Federal Sistem' formülünde bir federe yapının oluşmasını öngörmektedir. Alt ve üst meclislerde tasarlanan yasama organı, bu tanımlı desteklemektedir. Bu sistem, Rum tarafının karar mekanizmasında hâkimiyetini tanımlar. Annan Planı, bu yönüyle, Avrupa federalizmi diye tanımlanan 'Federatif Sistem' e benzer özellikler içermektedir. Plan, felsefesi itibarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devam ettiği yönünde hazırlanmıştır. 1963 olayları planın temel yapısından hareketle anayasal bir sorun olarak ele alınmıştır. Bu plan Rum tarafının hedeflerine yeni bir hukuki çerçeve getirmekte ve siyasi bir zemin hazırlamaktadır. (Türkiye ABD İlişkilerinde KKTC'nin Rolü ve Annan Planı, 2011:3)

Annan Planı, Kıbrıslı Türklerin statülerinin açığa kavuşturulmamış olmasıyla, Kıbrıs Türkleri için halk olmanın sağladığı imtiyazları ve sahip olduğu hakları kullanamama sakıncası taşımaktadır. Türk tarafının özellikle üstünde durduğu iki toplum ve iki halk kavramlarının, bu planda yitirilmiş olması, Türkleri azınlık statüsüne yaklaştırmaktadır. Garanti Antlaşması'nın 1. Maddesi, "Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'nin üye olmadığı hiçbir birliğe üye olamaz." hükmü taşımaktadır. Ancak, Kıbrıs'ın AB'ye üye olması Türkiye'nin garantörlüğünün yetkilerini kısıtlar ve zamanla yok olmasına sebep olacaktır. Ayrıca, Türk Kesimi, AB içinde "ayrı ve tamamen bağımsız" bir siyasi kimlikte yer almamaktadır. Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak, AB'de yer alacaktır.

Kıbrıs Türkleri ve Türkiye için tanınan özel haklar, AB'nin gücünü artırması doğrultusunda, tek siyasal sisteme gidilmesi ile tanınan özel statüler, zamanla hükümünü yitirecektir. Zamanla kademeli olarak, adadan eksiltelen ve tamamen çekile-

cek Türk Askeri, AB iç sorunu haline gelen Kıbrıs'ta, Türkiye AB'ye üyesi olmadıkça, uzun vadede müdahil olma hakkını yitirecektir. Çünkü bu durumda, fiili bir harekât, AB'ye saldırı anlamı taşıyacaktı. (Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, 2009:292)

Annan Planında belirsizlik içeren bir hususta, Türk ve Rum Kesiminin karar alma mekanizmasından geçmeden parlamentoda onaylanmadan referanduma sunulmasıdır. Planın son hali uzun bir süre kamuoyu yoklamasına sunulmamıştır. Halklar, plan hakkında yeterli bir fikre sahip olmadan referanduma gidilmiştir. Bu şartlara rağmen Türkiye, AB üyesi olmak AB problemlerini ortadan kaldırmak adına Annan Planı'na destek vermiştir. Annan Planı KKTC'de, AB üyesi olma isteği yaratmıştır. Talat hükümeti planı desteklemiştir. KKTC ekonomisinin düzeleceğini umarak, Türkiye'de, medyanın yarattığı olumlu havayla referandumu, KKTC'nin %64 gibi yüksek bir yüzdeye ulaşarak desteğini göstermiştir. Annan Planı referandumu, Türkiye ve KKTC'nin çözüm yanlısı tavırları sebebiyle, Avrupa Birliğinden, Kıbrıs Türk tarafına, 139 Milyon Euro'luk yardım paketi sağlayarak ödüllendirilmesiyle sonuçlanmıştır. (Türkiye ABD İlişkilerinde KKTC'nin Rolü ve Annan Planı, 2011:3)

G. Kıbrıs Meselesinin Türkiye-AB İlişkilerinde Yaşanan Son Gelişmeler

Doğu Akdeniz'in artan önemiyle Kıbrıs sorununa yeni açmazlar eklenmiştir. GKRY petrol arama faaliyetlerine, "Münhasır Ekonomik Bölge" olması sebebiyle, bölgede yeni kontrol mekanizmaları belirlemiştir. Mısır ile yapılan 'Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması' bunlardan biridir. 17 Şubat 2003 tarihinde yapılan bu antlaşma aynı içerikle Lübnan'la da, 17 Ocak 2007'de imzalanmıştır. Bu antlaşma açık denizde yapılacak petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini serbestliğini sağlamıştır. Ayrıca, GKRY-İsrail ortaklığında, Noble Amerikan Enerji Şirketi, münhasır alan bölgesinde, petrol arama ve sondajlama işlemlerine başlamışlardır. Şirket İsrail üzerinden bölgeye sevkini gerçekleştirmiş, yapılan antlaşmalarla İsrail tarafından korunmaya alınmıştır. Firma'nın bölgede bulunması, Türkiye için uluslararası hukuk adına savaş sebebi teşkil etmektedir.

19 Eylül 2011 tarihinde, petrol-doğalgaz arama ve sondaj çalışmaları GKRY tarafından resmen başlatılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, bunun üzerine KKTC'yle, 'Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Antlaşması imzalamıştır. 21 Eylül 2011'de Recep Tayyip Erdoğan ve KKTC Cumhurbaşkanı Eroğlu tarafından imzalanan antlaşmayla, TC ve KKTC'nin kıta sahanlıklarının bir bölümünü hak ve ilkelere binaen, uluslararası hukuk normlarına uygun, 27 koordinatın birleşimi ile meydana gelen bir sınır çizmişlerdir. Antlaşmayla, uluslararası alanda tanınmayan KKTC'nin, kara ve denizdeki faaliyetlerini TPAO(Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı), yürütmeye başlamıştır. Bu süreçte TPAO, Türkiye'nin de hakkı olduğunu açıklayarak, araştırma gemilerini Rum Yönetimi ile anlaşan firmaların çalışma yaptığı Güney Kıbrıs açıklarına göndermiştir.

2015 yılı itibariyle Akdeniz enerji havzasının 78 trilyon kübik fit gaza sahip olduğu tahmin edilmektedir. İsrail ve Kıbrıs'taki yeni keşiflerle harekete geçirilen arama faaliyetleri bölgede her geçen gün hız kazanmaktadır. Ekstra miktarlarda doğalgaz ve petrolün önümüzdeki yıllarda keşfedilme olasılığı muhtemeldir. Doğu

Akdeniz’de Kıbrıslı Rumlar-İsrail ve Yunanistan arasında gelişen enerji tabanlı işbirliği, Türkiye’nin ve Kıbrıs Türklerinin çıkarlarını tehdit eden bir görünüme sahip olsa da petrol ve doğalgazın Avrupa’ya ulaştırılması anlamında en karlı güzergâhın Türkiye olduğu tespit edilmiştir. AB, belirtilen devletler ve onların işbirliği içerisinde olduğu enerji şirketleri, Türkiye’yi dışlamaktan ve çatışma tabanlı bir bölgesel görünüm yaratmaktansa, konuyu Türkiye’yi de sürece dâhil eden ve onun onayını alan bir platforma taşımıştır. Bu sebeple, Kıbrıs ile ilgili çözüm müzakerelerinin tekrar başlatılması, aynı zamanda, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki enerji işbirliğine entegre edilebilmesi yönünde belirginleşen istekliliğin doğrudan bir sonucu olarak düşünülmelidir.

Kıbrıs Türk Toplumunu 4. Cumhurbaşkanlığı seçimi için 14 Nisan 2015 tarihinde sandığa gitmiştir. İlk turda hiçbir aday, %60 oy oranına ulaşmadıklarından seçimler 2. tura kalmıştır. Yapılan 2. tur seçimlerde %60,5 oy oranına ulaşan bağımsız aday Mustafa Akıncı 30 Nisan 2015 tarihinde KKTC’nin cumhurbaşkanı seçilmiştir. Akıncı KKTC söylemlerinde; Kıbrıs’ın yavru vatan olmaktan çıkması gerektiği vurgusunu yaparak Türkiye’ye “Bağımsız KKTC ” mesajı vermiştir. Ancak istatistikler bu durumun aksini söylemektedir. Türkiye 1974 yılından beri KKTC’ye güvenlik, yatırım, kredi teşviklerini kapsayan ödeneklerin 12 milyar lirayı geçtiğini göstermektedir. Bu ödeneklerin 9 milyar lirası son 10 yılda yapılmış, 2013 yılı en yüksek tutarlı -1.7 milyar liralık- hibenin ayrıldığı yıl olmuştur.

Türkiye-AB ilişkilerinde, AB tarafından her yılsonuna doğru yayınlanan ilerleme raporunun yanında Türkiye de 2012, 2013 ve 2014 yılında kendi İlerleme Raporu’nu yayımlamıştır. Ayrıca, 2014 yılının Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından “Avrupa Birliği Yılı” ilan edilmesi, Türkiye’nin Eylül ayı itibariyle “Yeni Avrupa Birliği Stratejisi”ni ele alacak olması olumlu karşılanmıştır. Türkiye’nin, AB üyeliğine ilişkin bu istekli ve yapıcı tutumu, AB sürecindeki kararlılığını sergileyebileceği, orta ve uzun vadeli bir eylem planına sahip olması son derece önem arz etmektedir.

Türkiye’nin AB üyeliği belki de hiçbir zaman gerçekleşmeyecek zor bir denklem olsa da Türkiye’nin bu konuda ilerleme kaydetmesi dünyadaki prestiji açısından değerlidir. Bu sebeple, Türkiye üye olamasa dahi üyelik için çaba sarf edilmelidir. Bu hedef izlenirken, dış politikada tavizler vermeden ilerleme kaydetmek yerinde bir adımdır. Türkiye’nin bu ilerleme esnasında Kıbrıs adasındaki çıkarlarını feda etmesi ve Kıbrıs özelinde siyasal eşitliği yok sayan çözüm önerilerini kabul etmesi sakıncalı olacaktır. Oldukça avantajlı bir pozisyonda bulunan Kıbrıslı Rumların, çözüm yolunda ciddi adımlar atması beklenmemelidir. Müzakereler, Rumlar, AB ve ABD’nin, Türkiye’yi ve Kıbrıslı Türkleri, ‘BM aracılığı ile sindirme gayretine’ bundan sonrada şahit olacağı izlenimi vermektedir.

Türkiye, Kıbrıs meselesi ile AB sürecini farklı kulvarlarda değerlendirme eğilimindedir. Fakat AB kanadı Türkiye’den ek protokolden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesini ve limanlarını Kıbrıs’a açmasını şart koşmaktadır. AB’nin Kıbrıs adasındaki mevcut sorunun çözümünü beklemeden veya tarafları çözüme zorlamadan, Güney Rum Kesimi’ni adanın tek temsilcisi olarak, AB üyeliğine kabul etmesi, Kıbrıs sorununun çözümünü her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır.

Sonuç

Kıbrıs Meselesi, Türkiye ve Yunanistan'ın hatta dolaylı olarak gözükmese de AB'nin gelenekselleşen dış siyasetinin bir unsuru haline gelmiştir. Türkiye'nin, AB'ye tam üyelik sürecinde bir engel teşkil eden Kıbrıs meselesi, Türkiye ve AB ilişkilerini de derinden etkilediği görülmektedir. Kıbrıs meselesi tarihsel süreçte, bölgesel bir sorun iken son elli yıl içerisinde uluslararası bir sorun haline dönüşmüş ve uluslararası düzeyde çözümlenmeye çalışılan bir konu haline gelmiştir. Dünya da birçok sınır veya bölgesel çatışmalardan doğan devletsel uyumsuzluklar söz konusu olmaktadır. Ancak Kıbrıs meselesi, toplumsal düzeyden çok siyasi ve uyrukları oldukları devletleri (Türkiye-Yunanistan) içine alan, kendine has bir çizgi izleyen uluslararası bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kıbrıs meselesinin, taraf olan ülkelerin hem iç hem de dış politikalarını etkilediği de görülmektedir. Özellikle Türkiye-AB ilişkileri temelinde gelişen politikalar dönemselsel olarak durgunluklara sebebiyet vermiştir. AB'nin Kıbrıs ile alakalı politikalarında ve stratejilerinde, genellikle GKRY'den yana bir tavır takınıldığı birçok araştırmada dile getirilmektedir. Bununla birlikte, AB'nin Kıbrıs politikaları, Türkiye'nin iç kamuoyuna da etki etmektedir. Öyleki, Türk kamuoyu, Annan Planı ve GKRY'nin AB üyesi olması ve AB'nin Türkiye'ye üyelik koşulları sebebiyle AB'ye yönelik algıları da değişmeye neden olmuştur. Son yıllarda yapılan anket sonuçlarına baktığımızda Türk kamuoyunun AB'ye üyelik konusunda ve AB'ye bakış açılarında bir soğuma ve uzaklaşma görülmektedir. Bu da göstermektedir ki; Kıbrıs meselesine taraf olan devletlerin veya entegrasyonların iç politika veya kamuoyunda da etkisi azımsanmayacak öneme sahiptir.

Türkiye'nin 1950 yılına kadar Kıbrıs hakkında aktif bir politika izlememiştir. Kıbrıs'ın mevcut statükosunun devamını savunarak denge politikası sürdürmüştür. 1950'den günümüze kadar Türkiye, Kıbrıs ada halkına karşı tarihsel bir sorumlulukla hareket etmiştir. Kıbrıs halkının özellikle Türk kesiminin refahını savunmakta ve son yıllarda ise Kıbrıs'ta bulunan hidro-karbon rezervleri üzerinde hukuki bir hak iddia etmektedir. Aynı zamanda adadaki garantörlük hakkını korumak istemektedir. Türkiye'nin yaşanan olaylara rağmen çözüm odaklı olduğu ve adadaki hakkını savunduğu görülmektedir.

Annan Planı, müdahil devletlerden (Türkiye-Yunanistan) bağımsız olarak, Kıbrıs'taki GKRY'nin ve KKTC otoriteleri arasında uzlaşmayı sağlamaya yönelik bir plan niteliği taşımaktadır. Lakin birçok konunun uzmanı, Annan Planı'nın niteliksel ve niceliksel belli sakıncalarının varlığını işaret etmektedir. Özellikle Türkiye tarafından sakıncalarına baktığımızda; Annan Planı, uzun vadede Türkiye'nin adadan tamamen çekilmesini (askeri olarak) ve ada üzerindeki haklarından (siyasi baskı olarak) vazgeçmesini ön görmektedir. Tarihsel geçmişe baktığımızda, Türkiye'nin adadan çekilmesi ada halkında "güvenlik açığı" doğuracağı düşünülmektedir. GKRY ve Yunanistan tarafı ise Annan Planı'na göreceli olarak destek vermemiş ve mevcut statükonun devamı yönünde bir çizgi izlemiştir.

Türkiye-AB ilişkilerinde, Türkiye'nin üyelik sürecine ve AB'ye yönelik politikalarında AB'nin tutumu göreceli olarak değişkenlik göstermektedir. Özellikle AB, Türkiye'nin hem üyelik hem de karşılıklı ilişkilerde değişik açılar ve argümanlar

çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu argümanlar veya AB'nin Türkiye'ye yönelik tutumlarından biri "aidiyet" duygusudur. AB'nin Türkiye'ye yönelik bir diğer tutumu ise, "coğrafya" ile alakalıdır. AB içerisindeki bazı üye devletler, Türkiye'nin coğrafi olarak Avrupalı olmadığı ve Türkiye'nin AB'ye üyeliği sonrası AB'nin sınırlarının Asya-Ortadoğu hattına kadar ilerlemesi kuruluş amacına ters düşeceğini ileri sürmektedirler. AB'nin Türkiye'nin üyeliğine yönelik bir diğer tutumu "kültür" çerçevesindedir. Türkiye'nin Avrupa kültürüne ait olmadığı ve hem dinen hem de Avrupa kıtası kültür mozağının tersi bir kültür altyapısına sahip olduğu şeklindeki tezlerdir. AB'nin söylemsel karakteri olan farklılıklarla bütünleşme ideali Türkiye'nin içinde yer alabilecek bir söylem olarak görülmemektedir. AB içerisindeki bazı kesimlerin Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesinin de içeriğinde genellikle Türkiye'nin stratejik, ekonomik, enerji vb. konumlarına atıfta bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye-AB ilişkileri ve AB'nin Türkiye'ye karşı hem üyelik hem de stratejik ortaklık çerçevesindeki tutumlarının "teknik perspektiften" çok, "siyasi perspektifler" temelinde ilerlediğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

- AGNEW, J. (2005). *Hegemony- The New Shape of Global Power*. Temple University Press, Philadelphia.
- AKMARAL, K. (2004). Kıbrıs Türkünü İmhayı hedefleyen Akritas Planı ve Annan'a Dek Uzanan Planlar Süreciyle Kıbrıs. Bilge Karınca Yayınevi, İstanbul.
- AN, A. (1998). Kıbrıslılık Bilincinin Geliştirilmesi. Galeri-Kültür Yayınları, Lefkoşa, Şubat 1998.
- ATAKOL, K. (2006). *Ayrılıklar Kalıcı mı? Kıbrıslı Türkler ve Rumlar*. Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Mart 2006.
- ATUN, A. F. (2001). AB ve Kıbrıs'ın AB'ye Üyeliği. Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yayınları, No:10, Lefkoşe Şubat, 2001.
- AYDOĞAN, M. (2002). *Avrupa Birliğinin Neresindeyiz? Tanzimattan Gümrük Birliği'ne*. Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- AŞKIN, R. Kılıç, M. (2003). *Kıbrıs Girit Olmasın*. Huncular Yayın, 1. Basım, Ankara.
- BAÇ, M. M. (2001). *Türkiye ve Avrupa Birliği: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler*. Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- BAYRAKTAR, G.-Durgun, Ş. (2011). *Islam and Politics*. A Kitap Binyıl Yayınevi, Ankara, Ağustos.
- BEYNON, R. (2001). *The Routledge Companion to Global Economics*. Routledge Press, London and New York.
- BOZKURT, E. Demirel, H., *Birleşmiş Milletler ve Avrupa birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ocak 2004.
- BULAÇ, A. (2004). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Eylül Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÇAĞRI, E.-Arat T. (2002). *AT İle İlişkiler, İletişim Yayınları*, İstanbul.

- ÇELEBİ, A. (2002). Avrupa: Halkların Siyasal Birliği. Metis Yayın, İstanbul.
- ÇEVİKEL, N. (2006). Kıbrıs: Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası (1570-1878). 47 Numara Yayın, İstanbul, Eylül 2006.
- DARTAN, M.-Hatipoğlu, E.-Dikkaya, M. (2002). Eco Bölgesi: Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye. Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayını, İstanbul.
- DENKER, M. S. (2002). Kıbrıs Sorunu Bir Milletlin ve Devletin Yaşama Hakkı.Türkar Yayınları, İstanbul.
- DENKTAŞ, R. (1996). Kıbrıs Meselesinde Son Durum. R. Denktaş Eğitim Vakfı yayımları, No:2.
- DENKTAŞ, S. (1997). Önce Çözüm Sonra Avrupa. Görüş Dergisi, Haziran 1997, sf. 28-32
- DERVİŞ, K. (2004). Çağdaş Türkiye’nin Avrupa Dönüşümü Ekonomi ve Dış Politika Formu. Doğan Kitap, İstanbul.
- DURGUN, Ş. (2014). Ulus İnşası ve Milliyetçilik. A Kitap, Ankara.
- EROĞLU, H. (2005). Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler. Ticaret Odası Yayınları, Ankara,.
- GİBBONS, H. S. (1997). The Genocide Files. Charles Bravos Publishers, London,.
- GÖKÇEKUŞ, H. (2001). Kıbrıs’ın Dünü Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu. Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa Haziran.
- HASGÜLER, M. (1998). Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim Politikalarının İflası, Öteki Yayınevi, Ankara.
- İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, 1-15 Eylül 2001.
- İSMAİL, S. (1986). 1571’den K.K.T.C’ye Kıbrıs sorunu (İç Etkenler). K.K.T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- İSMAİL, S. (1998). 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, Kastaş Yayınevi, İstanbul.
- KALAYCI, İ. (2004). Kıbrıs’ın Geleceği: Ekonomi- Politik Bir Tartışma. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KARLUK, R. (2003). Avrupa Birliği ve Türkiye. (7. Basım), Beta Basım Yayın, İstanbul.
- KESER, U. (2013). Dünden Bugüne Kıbrıs (1913-2013).Berikan Yayınevi, Ankara.
- KONGAR, E. (1982). Kültür Üzerine. Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- KONGAR, E. 21. Yüzyılda Türkiye- 2000’li yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1999.
- KOÇ, S. (2005). Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar. Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- KILIÇ, R. (2002). Türkiye AB İlişkileri ve Gümrük Birliği- Ekonomik Entegrasyon Teorisi- Gümrük Birliği Teorisi. Siyasal Kitapevi, Ankara.
- MANİSALI, E. (2000). Cyprus Yesterday and Today. Der Publications, İstanbul.
- MANİSALI, E. (1994). Avrupa Birliğine Alınmayan Türkiye’yi Gümrük Birliğinde Bekleyen Sorunlar. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

- MANİSALI, E. (1998). Türkiye Avrupa İlişkileri. Çağdaş Yayınları (2. Baskı), İstanbul.
- MANİSALI, E. (2002). Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe. Derin Yayınları, İstanbul.
- MANİSALI, E. (2003). Dünden Bugüne Kıbrıs. Gündoğan Yayınları, (2. Baskı), İstanbul.
- MANİSALI, E. (2003). Avrupa Kıskaçında Kıbrıs. Derin Yayınları, İstanbul.
- MİCHAEL, N. M. (2009). "An Orthodox Institution of Ottoman Political Authority: The Church of Cyprus". Michael, N. M. Kappler. M. E. Gavriel. E. Near and Middle East Monographs: 4. Harrassowitz Verlag, Germany Wiesbaden, sf. 209.
- MÜTERCİMLER, E. (2003). Satılık Ada Kıbrıs Barış Harekatının Bilinmeyen Öyküsü. Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- ONAY, Y. "İki Devletlilik Tezi ve Kıbrıs Rum Kesimi Avrupa Birliği İlişkisi". Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 2002, Yıl:1, S. 1, sf. 115-125.
- ÖNSOY, R. (1993). "Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Meselesi (1939 Sonrası)". Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi ve TC Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, No:8, Ankara, sf. 251-256.
- ÖZKAN, İ. R. (1996). Dış Politika-Dış Kapının Dış Mandalı, Çınar Yayınları, İstanbul.
- ÖZKAN, İ. R. (2001). Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri ve Yunanistan, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.
- ÖZKAN, İ. R. (2001). Yeni Mandacılık, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- REDDAWAY, J. (1986). Burdened with Cyprus the British Connection. K. Rüstem & Bro. And Weiden & Nicolson Ltd. London.
- SANDIKLI, A. (2001). Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri. Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.
- SARICA M.-Teziç, E.-Eskiyurt, Ö. (1975). Kıbrıs sorunu. İstanbul Üniversitesi Yayınları (10. Basım), İstanbul.
- SOLSTEN, E. (1993). Cyprus A Country Study, Area Handbook Series, Fourth Edition, Washington January.
- SOMUNCUOĞLU, S. (2002). Gümrük'te Kuşatma. Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara.
- SOMUNCUOĞLU, S. (2002). Avrupa Birliği- Bitmeyen Yol. Ötügen Yayınları, İstanbul.
- SOMUNCUOĞLU, S. (2002). Kıbrıs'ta Sirtaki. Boyut Tan Matbaası, Araştırma İnceleme Serisi:10, Ankara.
- STEPHEN, M. (2001). "How the International Community Made a Cyprus Settlement Impossible". Perceptions, Vol. VI, No: 1, March-May 2001, sf. 60-77.
- TARAKÇI, M. (2010). Kıbrıs Barış Harekâtı. Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- TAMÇELİK, S. (1997). Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İktisadi, Siyasi ve Hukuki Tesirleri. Nil Yayınları, İzmir.
- TAMÇELİK, S. (2009). Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi. ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- TAMÇELİK, S. (2001). Kıbrıs AB İlişkileri, Beyoğlu, A. Ahmet, Afyoncu, E. Dünden Bugüne

Kıbrıs Meselesi. Tatav Yayınları, İstanbul.

USLU, N. (2000). Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs. 21. Yüzyıl Yayınları:12, Ankara.

ZÜRCHER, J.-Van Der Linden, H. (2004). The European Union Turkey and Islam. Amsterdam University Press, Amsterdam.

<http://ab.gov.tr/index.php?p=109&l=1> (25/03/2015)

<http://www.abbulteni.org/pdf/ANNANPLANITrOZET.pdf> (10/03/2015)

http://www.tuicakademi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=410:ye-ni-kibris-stratejisi-qtanimaq&catid=128:uncategorised&Itemid=214 (15.03.2015)

http://www.tasam.org/trTR/Icerik/2339/turkiye__abd_iliskilerinde_kktcnin_rolu_ve_anna_n_plani (05.03.2015).